

EESTI NSV TEADUSTE AKADEEMIA MAJANDUSE INSTITUUT

E. TUBENŠLJAK

KOLHOOSNIKUTE
PENSIONISEERIMISEST
EESTI NSV
KOLHOOSIDES

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS · TALLINN · 1961

EESTI NSV TEADUSTE AKADEEMIA
MAJANDUSE INSTITUUDI OIGUSE SEKTOR

E. TUBENSLJAK

KOLHOOSNIKUTE
PENSIONEERIMISEST
EESTI NSV KOLHOOSIDES

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1961

Kaane kujundanud H. Lemberg

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

52949

SISSEJUHATUS

Põllumajandussaaduste tootmisel kuulub tähtis koht kolhoosidele. Üha kasvavad ülesanded põllumajanduse arendamisel nõuavad kolhoosikorra edasist kindlustamist ja tugevdamist, eeskätt aga kolhoosnikute suuremat materiaalet huvitatust ühistootmise vastu. Kommunistlik Partei nimetas materiaalse huvitatuse printsiipi revolutsiooniliseks abinõuks teiste abinõude seas, mis on suunatud kolhoosikorra edasisele tugevdamisele.

Juba 1921. aastal märkis V. I. Lenin, et «... mitte otsest entusiasmi alusel, vaid suure revolutsiooni poolt tekitatud entusiasmi abil, isikliku huvi alusel, isikliku huvitatuse alusel, majandusliku kalkulatsiooni alusel püüdke ehitada esmalt kindel purre, mis väiketalupoeglikul maal viib riigikapitalismi kaudu sotsialismile; muidu ei jõua te kommunismini, muidu ei too te kümneid ja kümneid miljoneid inimesi kommunismile. Seda ütles meile elu.»¹

Nende Lenini juhendite alusel on Kommunistlik Partei ja Nõukogude valitsus järjekindlalt rakendanud abinõusid, mille eesmärgiks on tõsta kolhoosnikute materiaalet huvitatust ühistootmise arendamise vastu. See avaldub kõige kujukamalt kolhoosnikute töötasu pidevas kasvus. Kui 1953. aastal oli meie vabariigi kolhoosides keskmiseks tööpäevatasuks 53 kopikat², siis 1960. aastal tuli iga tööpäeva kohta juba 2 rubla 10 kopikat.

Kuid kolhooside ühismajandite edasise tugevnemise, jagamatute fondide ja artellide jõukuse kasvuga ei kaasne üksnes kolhoosnikute sissetulekute suurenemine töötasu näol, vaid järjest täielikumalt rahuldatakse nende vajadusi ühiskondlike fondide arvel. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmi projektis märgitakse, et sedamööda, kuidas me liigume edasi kommunismi poole, jõuab ühiskond-

¹ V. I. Lenin, Teosed, 33. kd., lk. 36.

² Kõik andmed on toodud uues vääringus.

like tarbimisfondide kasvutempo ette individuaalse töötasu suurenemise tempost. Mida lähemale me jõuame kommunistlikele, seda enam suureneb ühiskonna hoolitsus oma liikmete heaolu eest. See avaldub elamuehituse laiendamises, ühiskondliku toitlustamise organiseerimises, töötajate olustikulise, meditsiinilise ja kultuurilise teenindamise parandamises, rahvahariduse täiustamises.

Tähtis koht materiaalse huvitatuse printsiibi realiseerimisel ja töötajate elutingimuste parandamisel on ka sotsiaalkindlustusel, eriti aga pensioneerimisel.

Kommunistlik Partei ja Nõukogude riik on töötajate sotsiaalkindlustuse parandamiseks palju ära teinud. 1956. aastal võttis NSV Liidu Ülemnõukogu vastu tööliste ja teenistujate uue riiklike pensionide seaduse, mida võib pidada nõukogude rahva ajalooliseks saavutuseks. Kolhoosnikute pensioneerimine ja abistamine töövõimetuse korral toimub kolhooside arvel ja nende poolt väljatöötatud eeskirjade alusel.

«Mõningad kolhoosnikud,» märkis N. S. Hruštšov, «võivad ütelda: pensionid puudutavad ainult töölisi ja teenistujaid, aga mitte meid, kolhoosi liikmeid. Seltsimehed kolhoosnikud, teie olete kolhoosi liikmed, teie olete oma kooperatiivse majandi peremehed. Kui te saavutate seda, et iga kolhoos töötab hästi, arendab oma majandit, siis loovad ka kolhoosid vanadele artelli liikmetele ja invaliididele kõige paremad tingimused ning tagavad neile muretud vanaduspäevad.»¹

Kolhoosnikute pensioneerimist hakati laialdaselt rakendada pärast NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 1956. aasta 6. märtsi määruse «Põllumajandusliku artelli põhikirjast ning kolhoosnikute initsiatiivi edasisest suurendamisest kolhoositootmise organiseerimisel ja artellide juhtimisel»² avaldamist. Põhikirjade parandamisel ja täiendamisel nägid ka meie vabariigi artellide liikmed kolhoosides ette pensionide maksmist nii vanaduse ja invaliidisuse kui ka toitja kaotuse korral.

¹ «Сельское хозяйство» 31. juulist 1956. Sõnavõtt Uraali piirkonna oblastite ja autonoomsete vabariikide põllumajandustöötajate nõupidamisel.

² Vt. Põllumajandusalaseid direktiive, seadusandlikke ja ametkondlikke akte. Tallinn, 1960, I kd., lk. 434 jt.

Viimaste aastate jooksul on vabariigi kolhoosides omandatud hulgaliselt kogemusi pensioneermisalaste küsimuste lahendamisel. Kuid tuleb märkida, et ühtsete pensioneermise eeskirjade puudumise tõttu on praktika muutunud põhjendamatult kirjuks, kusjuures üht ja sama küsimust lahendatakse igas kolhoosis erinevalt, kuigi seda ei tingi kohapealsed tingimused ja konkreetne olukord. Juba selles küsimuses, kui suur peab olema vanaduspensionis saajate vanus ja tööstaaž, puudub paljudel kolhoosidel ühtne seisukoht.

Ei ole selge, kas kolhoosnikute tööstaaži hulka, mida arvestatakse pensioneermisel, tuleb lugeda ainult antud kolhoosis või ka teistes ühismajandites töötamise aeg, kas abimajapidamine avaldab mõju pensioni suurusele, kuidas ja mis ajal toimub pensionide väljamaksmine. Küsitav on samuti, kas arstitõend on küllaldane invaliiduspensionis määramiseks, kas invaliidid kuuluvad regulaarsele arstlikule järelevaatusele ja kas nende pensionimäärade tuleb diferentseerida vastavalt sellele, kas invaliidisus on tekkinud töövigastuse, kutsehaiguse või üldhaigestuse tagajärjel.

Kõik see põhjustaski vajaduse uurida, üldistada ja juurutada kolhoosnikute pensioneermisel omandatud kogemusi. See on seda vajalikum, et sellelaadseid ulatuslikumaid üldistusi meie vabariigis on vähe tehtud. Siin tuleb märkida vaid H. Gailani brošüüri «Kolhoosnikute pensioneermisest ja abistamisest», mis ilmus 1958. aastal. Ent selle ilmumisest on möödunud juba kolm aastat ja elu on läinud edasi. Ühtlasi on omandatud uusi kogemusi ja kolhooside arengus on vahepeal toimunud edasiminekuks, mis võimaldab pensioneermist uutele printsiipidele rajada.

Sellest tulenevalt ongi käesoleva brošüüri ülesandeks üldistada Eesti kolhoosides omandatud kogemusi kolhoosnikute pensioneermisel, tutvustada teiste liiduvabariikide, samuti ka rahvademokraatiamaade kogemusi sel alal ning leida teid ja võimalusi kolhoosnikute pensioneermisega seotud küsimuste paremaks lahendamiseks ja esinevate puuduste kõrvaldamiseks.

Märkused ja arvamused töö kohta palutakse saata aadressil Tallinn, Estonia pst. 7, Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituut.

I p e a t ü k k

KOLHOOSNIKUTE PENSIONEERIMINE KEHTIVATE EESKIRJADE KÕHASELT

Pensionidega kindlustamise olukord kolhoosides

NSV Liidu Konstitutsiooni § 120 näeb ette, et NSV Liidu kodanikel on õigus ainelisele kindlustatusele nii vanaduse kui ka haiguse ja töövõime kaotuse korral. Töötajate ainelise kindlustatuse all mõeldakse kõigepealt abi töövõimetutele ühiskonnaliikmetele vanadus-, invaliidsus- ja toitja kaotuse pensioni kujul. Teiseks kuuluvad sinna toetused ajutise töövõimetuse, raseduse ja sünnituse korral ning teistel seaduses ettenähtud juhtudel. Kolmandaks võib märkida töötajate teenindamist sanatooriumides, puhkekodudes ja kuurortides, millel on profülaktiline, töövõime säilitamise eesmärk, samuti töötajate teenindamist invaliidide ja vanadekodudes jne.

Kõik kulud, mis on seotud NSV Liidu kodanike ainelise kindlustamisega nii vanaduse kui ka haiguse ja töövõime kaotuse korral, kaetakse kas vastavast riiklikust sotsiaalkindlustusfondist või kooperatiivsete organisatsioonide sotsiaalkindlustus- või kolhooside abistamisfondi vahendite arvel. Erinevalt kapitalistlikest maadest, kus sotsiaalkindlustusfondi moodustavad suurel määral töötajate palgast tehtavad mahaarvatised, põhineb meil elanikkonna sotsiaalkindlustus täielikult ühiskondlikel summadel, riiklike ettevõtete, kooperatiivsete organisatsioonide, sealhulgas kolhooside tuludest tehtud eraldistel, kusjuures tööliste, teenistujate ja kolhoosnikute töötasust ei tehta mingisuguseid mahaarvatisi.

Nagu näeme, toimub riiklike ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide tööliste ning teenistujate ja kooperatiivsete ettevõtete töötajate aineiline kindlustamine erinevate allikate arvel. See on tingitud sotsialistliku omandi kahe

vormi — riikliku ja kolhooslik-kooperatiivse omandi säilitamisest ühiskonna arengu käesoleval etapil.

Sellest, missuguse sotsialistliku omanduse vormiga on seotud ühe või teise ühiskonnaliikme tööalane tegevus, sõltub ka allikas, kust rahuldatakse tema ainelised vajadused vanaduse, invaliidsuse või ajutise töövõimetuse korral.

Erinevate allikate olemasolu sotsiaalkindlustuse vajaduste rahuldamisel toob endaga kaasa erineva õigusliku režiimi nende fondide moodustamisel ja kasutamisel.

Tööliste ja teenistujate abistamise kord ja tingimused vanaduse, invaliidsuse, toitja kaotuse ja ajutise töövõimetuse puhul määratakse kindlaks vastavate õigusaktidega. Nendest tähtsamad on riiklike pensionide seadus¹, riiklike pensionide määramise ja väljamaksmise korra määrustik² ja sotsiaalkindlustustoetuse määramise ja väljamaksmise korra määrustik³.

Mõnikord toimub ka kolhoosnike abistamine riikliku sotsiaalkindlustuse korras. Seda põhiliselt järgmistel juhtudel:

1) tööliste ja teenistujate suunamise puhul alalisele tööle kolhoosidesse vastavalt valitsuse määrustele⁴;

2) riiklikku pensioni saavate isikute astumisel kolhoosi liikmeks⁵;

¹ Vt. «Riiklike pensionide seadus». Vastu võetud NSV Liidu Ülemnõukogu poolt 14. juulil 1956. a. Tallinn, 1956.

² Vt. NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt 4. augustil 1956. a. kinnitatud «Riiklike pensionide määramise ja väljamaksmise korra määrustik» — Pensionilise kindlustamise eeskirjad, Tallinn, 1958, lk. 19—64.

³ Vt. Riiklike sotsiaalkindlustuste määramise ja väljaandmise korra määrustik. Juhend haiguslehtede väljaandmise korra kohta.

⁴ Vt. Постановление Совета Министров СССР и Центрального Комитета ВКП(б) от 9 июля 1950 г. «О задачах партийных и советских организаций по дальнейшему укреплению состава председателей и других руководящих работников колхозов» — Законодательные и ведомственные акты по сельскому хозяйству, т. I, Москва, 1957, lk. 158 jt.; постановление Центрального Комитета КПСС и Совета Министров СССР от 25 марта 1955 г. «О мерах по дальнейшему укреплению колхозов руководящими кадрами» — Законодательные и ведомственные акты по сельскому хозяйству, т. I, Москва, 1957, lk. 164 jj.

⁵ Vt. Постановление Совета Министров СССР от 6 декабря 1956 г. «Об изменении порядка выплаты государственных пенсий по старости пенсионерам, состоящим членами колхозов» — Законодательные и ведомственные акты по сельскому хозяйству, т. I, Москва, 1957, lk. 316.

3) kolhoosiliikmete invaliidistumisel seoses NSV Liidu kodaniku kohustuste täitmisega kolhoosi omandi kaitsmisel¹;

4) endiste kolhoosiliikmete üleminekul tööle sovhoosidesse ja riiklikesse asutustesse ning ettevõtetesse seoses kolhooside reorganiseerimisega sovhoosideks²;

5) kui kolhoosnikud on Isamaasõja invaliidid või sõjaveteranid³.

Mis puutub valdavasse osasse elatanud, invaliidistunud ja ajutiselt töövõime kaotanud kolhoosnikutesse, siis nende materiaalse kindlustamise küsimused kuuluvad lahendamisele kolhooside poolt.

Kuni 1956. aastani, millal toimus murranguline pööre kolhoosisiseste küsimuste õigusliku reguleerimise alal, oli kolhoosliku ülesehitustöö põhiliseks õiguslikuks aluseks 1935. aastal vastuvõetud põllumajandusliku artelli tüüp-põhikiri.

Kolhoosnikute ainelise kindlustamise küsimusi reguleeris põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja § 11, mille punkt «c» nägi ette, et põllumajandusliku artelli poolt saadavast lõikusest ja loomakasvatussaadustest moodustab artell üldkoosoleku otsuse alusel vastavad fondid invaliidide, raukade, ajutiselt töövõime kaotanute ja punaarmee-laste puudustkannatavate perekondade abistamiseks ning lastesõimede ja vaeslaste ülalpidamiseks, kusjuures need eraldised kokku ei võinud ületada kahte protsenti üldtoodangust.

Vastavalt NSV Liidu Põllumajanduse Rahvakomissariaadi selgitusele 13. augustist 1937, mis kinnitati

¹ Vt. Ministrite Nõukogu Töö ja Töötasu Riikliku Komitee seletus nr. 7 28. veebruarist 1957 — Pensionilise kindlustamise eeskirjad. Tallinn, 1958, lk. 65. Vastavalt sellele seletusele on kolhoosnikutel, kes invaliidistusid seoses NSV Liidu kodaniku kohustuste täitmisega kolhoosi omandi kaitsmisel, õigus riiklikule pensionile riiklike pensioonide määramise ja väljamaksmise korra määrustiku punktis 53 kehtestatud suuruses: esimese grupi invaliididele 30,6 rubla, II grupi invaliididele 24,2 rubla ja III grupi invaliididele 17,8 rubla kuus.

² Vt. NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja NLKP Keskkomitee poolt 13. mail 1957. a. kinnitatud «Kolhooside reorganiseerimisel sovhoosideks kolhooside maade ja ühismaade sovhoosidele üleandmise korra ning kolhoosnikutega arvelduste pidamise korra määrustik» — Pensionilise kindlustamise eeskirjad, Tallinn, 1958, lk. 123—124.

³ Vt. Riiklike pensioonide seadus, vastu võetud NSV Liidu Ülemnõukogu poolt 14. juulil 1956. Tallinn, 1956.

NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu poolt¹, oli lubatud tubaka ja puuviljakasvatusega tegelevates kolhoosides ja mõnedes teistes mitteteravilja tootmisega tegelevates kolhoosides asendada naturaalfond rahaliste vahenditega, kuid mitte üle 2% rahalistest sissetulekutest.

Vanade ja töövõimetute kolhoosnikute aineline abistamine toimus põhiliselt kolhooside vastastikuse abistamise kassade kaudu. Abistamiskassade vahendid koosnevad kassaliikmete sisseastumismaksudest ja iga-aastastest liikmemaksudest ning kolhoosi abistamisfondist tehtud eraldistest, kusjuures eraldiste suuruse määrab kindlaks kolhoosiliikmete üldkoosolek.² Kolhooside vahendite vastastikuse abistamise kassade arvele ülekandmise kord on reguleeritud NSV Liidu Põllumajanduse Rahvakomissariaadi ja Vene NFSV Sotsiaalkindlustuse Rahvakomissariaadi määrusega 10. jaanuarist 1936. Üheks tingimuseks vahendite ülekandmisel vastastikuse abistamise kassasse on see, et need vahendid kataksid vanade ja töövõimetute kolhoosnikute ainelise kindlustamise vajadused.

Nagu praktika näitas, oli abi, mida anti vanadele ja töövõimetutele kolhoosnikutele abistamiskassade kaudu, juhuslik ega rahuldanud kõigi abivajajate vajadusi. Seda paljuski sellepärast, et kolhooside juhatused ei pidanud kinni üldkoosoleku otsustest ega eraldanud vahendeid abistamisfondi ettenähtud ulatuses, mistõttu jäi lünk ka kolhooside abistamiskassade eelarvesse. Eesti NSV Ülemnõukogu neljanda koosseisu neljandal istungjärgul märgiti, et 1956. aastal eraldas valdav osa vabariigi kolhoosidest abistamisfondi ainult 0,5% naturaalistest ja rahalistest vahenditest põhikirjas ettenähtud 2% asemel. Neistki vahenditest anti abistamiskassadele vaid 50%. 1956. aastal oli neid kolhoose, kes ei teinud eraldisi abistamisfondi taimekasvatussaadustest, umbes 200, ja neid kolhoose, kes ei teinud eraldisi loomakasvatussaadustest, ligi 600.³

Selle tagajärjel, et kolhoosid suhtusid hoolimatult vanade ja töövõimetute kolhoosnikute abistamisse, ei või-

¹ Vt. C3 CCCP, nr. 54, art. 232.

² Vt. C3 CCCP, 1935, nr. 20, art. 3. Meie vabariigi kolhooside abistamiskassade tüüpõhikiri on kinnitatud Eesti NSV Ministrite Nõukogu poolt 20. aprillil 1948.

³ Vt. Eesti NSV Ülemnõukogu neljanda koosseisu neljanda istungjärgu stenogramm, Tallinn, 1956, lk. 160.

maldanud abistamisfondi eraldatud vahendid abi vajavate kolhoosnike tarvidusi täielikult rahuldada. 1956. aasta jooksul anti ainelist toetust üksnes ühele kolmandikule abi vajavatest vanadest kolhoosnikutest.

Vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusele 3. septembrist 1948 «Administratiiv- ja teenindava personali koosseisu koondamisest kolhoosides ja normipäevade kulutamise korrastamisest nende töö tasumisel»¹ oli vanadele ja töövõimetutele kolhoosnikele normipäevade arvestamine kategooriliselt keelatud. Üsikute kolhooside katseid arvestada normipäevi ülaltoodud juhtudel vaadeldi kui põhikirja rikkumist ja sellised otsused kuulusid tühistamisele.

Suuri muudatusi tõi vanade ja töövõimetute kolhoosnike abistamise korrasse NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 1956. aasta 6. märtsi määrus «Põllumajandusliku artelli põhikirja ning kolhoosnike initsiatiivi edasisest suurendamisest kolhoositootmise organiseerimisel ja artelli asjade juhtimisel». Selles määruses ei lahendata küll otseselt kolhoosnike aineline kindlustamise küsimust, kuid määruse üldsätetest selle kohta, et põllumajanduslik artell on vabatahtlikult ühinenud talupoegade kollektiivmajand ning et artelli liikmed ise valitsevad artelli saaduste ja vara üle, tuleb teha järeldus, et

Tabel 1

Kolhoosnike pensioneerimise areng Eesti NSV kolhoosides aastail 1957—1960²

	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Kolhooside arv, kus on sisse viidud kolhoosnike pensioneerimine	199	244	326	321 ³
Kolhoosnike arv, kes saavad pensioni	4 934	7 491	12 114	14 546

¹ Vt. Законодательные и ведомственные акты по сельскому хозяйству, т. I. Москва, 1957, lk. 363.

² Tabel on koostatud Eesti NSV Sotsiaalkindlustuse Ministeeriumi andmeil, kusjuures arvesse on võetud nii kalurikolhoosid kui ka põllumajanduslikud artellid.

³ Vähenemine on tingitud kolhooside üldarvu vähenemisest seoses nende liitumisega.

kolhoosnikud on õigustatud lahendama ka ülaltähendatud küsimust.

Tuginedes NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 1956. aasta 6. märtsi määrusele, hakkasid paljud vabariigi kolhoosid riikliku sotsiaalkindlustuse eeskujul 1956. aasta lõpul, eriti aga 1957. aastal, praktiseerima kolhoosnikute pensioneerimist vanaduse, invaliidsuse ja toitja kaotuse puhul ning toetuste maksmist ajutise töövõime- tuse puhul. Seda tehti nii normipäevades kui ka rahas. Viimast moodust kasutati kolhoosides, kus otsene rahaline töötasu on sisse viidud. Nagu tabelist 1 nähtub, võtab kolhoosnikute pensioneerimine järjest suurema ulatuse.

Mitmes rajoonis on kolhoosnikute pensioneerimine tee leidnud valdavasse osasse kolhoosidesse. Niisugusteks rajoonideks, nagu seda kinnitavad tabelis 2 toodud and-

Tabel 2

Kolhoosnikute pensioneerimise levik kolhoosides
(seisuga 1. jaanuar 1961)

Jrk. nr.	Rajoon	Kolhooside arv %-des, kus oli pensioneerimine sisse viidud
1.	Paide	100
2.	Elva	93
3.	Rakvere	81,4
4.	Kohtla-Järve	75
5.	Valga	75
6.	Viljandi	71,7
7.	Harju	64,5
8.	Põlva	59,0
9.	Keila	54,5
10.	Väike-Maarja	46,1
11.	Rapla	45,0
12.	Tartu	43,6
13.	Jõgeva	38,0
14.	Võru	38,0
15.	Abja	36,8
16.	Haapsalu	34,8
17.	Põltsamaa	32,1
18.	Kingissepa	30,0
19.	Vändra	30,0
20.	Tapa	28,0
21.	Pärnu	26,1
22.	Märjamaa	17,3
23.	Hiumaa	—

med, on Paide, Elva, Rakvere, Kohtla-Järve, Valga, Viljandi ja Harju. Vähe aga on pensioneerimisalaste küsimustega tegeldud Hiiumaal ning Märjamaa, Pärnu, Tapa, Vändra ja Kingissepa rajoonis.

Enamikus kolhoosides on kehtestatud pensioneerimise eeskirjad kinnitatud kolhoosnikute üldkoosoleku poolt. Üldkoosolek on kolhoosi ellu puutuvate küsimuste otsustamisel kõige kõrgem organ ja pensioneerimine on küsimus, mille lahendamisest peavad kõik kolhoosnikud vahetult osa võtma. Kehtestatud pensioneerimise eeskirjade kohaselt makstakse kolhoosnikutele kolme liiki pensiooni: 1) vanaduspensiooni, 2) invaliidsuspensiooni ja 3) pensiooni toitja kaotuse korral.

Vaatleme neid lähemalt.

Vanaduspension. Nagu nähtub juba nimetusestki, makstakse seda pensiooni kolhoosnikutele pärast teatud ikka jõudmist.

Siin kerkib tavaliselt küsimus: kui kõrge peab olema kolhoosnikute vanus, mis annab neile õiguse vanaduspensionile?

Riiklike pensionide seaduse järgi on naistel õigus vanaduspensionile 55-aastaseks ja meestel 60-aastaseks saamisel.

Tartu rajooni «Kevade», Elva rajooni Lenini-nimelises ja mõnes teises vabariigi kolhoosis on arvestatud sama vanusepiiri. Kuid valdavas osas kolhoosides on siiski võetud kõrgem vanusepiir: naistel 60 ja meestel 65 aastat.

NSV Liidu Ülemnõukogu poolt 8. augustil 1953 vastuvõetud põllumajandusmaksu seadus loeb töövõime tuks naiskolhoosnikud, kes on üle 55 aasta, ja meeskolhoosnikud, kes on üle 60 aasta vanad. Sellest tuleb paratamatult teha järeldus, et õigesti on talitanud need kolhoosid, kes ka vanaduspensiooni saamise õiguse annavad kolhoosnikutele sellesse vanusesse jõudmisel.¹

Ühtlasi tuleb märkida, et mõnedes liiduvabariikides on see küsimus ka tervikuna niimoodi lahendatud. Näiteks Usbeki NSV Ministrite Nõukogu kiitis oma 1959. aasta

¹ Vt. Ю. Р. Тиги, Пенсии и пособия в колхозах. Москва, 1960, lk. 8, проект Примерного Устава сельскохозяйственной артели, разработанный Киевским государственным Университетом и Научно-исследовательским институтом экономики и организации сельского хозяйства, p. 46, kus on öeldud, et meeskolhoosnikutel on õigus vanaduspensionile 60- ja naiskolhoosnikutel 55-aastaseks saamisel.

22. juuni määrusega heaks põllumajandusliku artelli liikmetele kolhoosipensiooni määramise ja väljamaksmise näidisnormimääruse, mille kohaselt vanaduspensiooni antakse meestele, kes on saanud 60-aastaseks, ja naistele, kes on saanud 55-aastaseks.¹

Eesti NSV kolhoosides moodustavad aga naiskolhoosnikud vanusega üle 55 ja meeskolhoosnikud vanusega üle 60 eluaasta peaaegu poole kolhoosnikute üldarvust, mõnedes kolhoosides veelgi rohkem. Näiteks Rakvere rajooni «Sirbi ja Vasara» kolhoosis, kus 1959. aastal saadi rahalisi sissetulekuid ainult 857 586 rubla, oli 153 artelli liikme hulgas 78 töövõimetut kolhoosnikut. Samasugune oli olukord Põlva rajooni H. Valli nimelises kolhoosis, kus 183 kolhoosnikust oli 85 kõrges vanuses ja kus 1959. aastal majandi rahaline tulu ulatus vaid veidi üle poole miljoni rubla.

Arvestades majanduslikku mahajäämust, ei ole sellistes kolhoosides pensioneermise sisseviimisel võimalik korraga haarata kõiki töövõimetuid kolhoosnikuid. Et kolhoosnikute pensioneermine oleks meie kolhoosides reaalne, tuleks seda teha järk-järgult, makstes esialgu pensione ainult nendele meeskolhoosnikutele, kes on saanud 65-aastaseks, ja nendele naiskolhoosnikutele, kes on saanud 60-aastaseks. Praktikast on tehtud erand naiskolhoosnikute suhtes, kes on sünnitanud ja kasvatanud kaheksa aasta vanuseks viis või rohkem last. Nendel on õigus pensionile alates 55. eluaastast.

Kuid teatud ikka jõudmine üksi ei anna veel õigust vanaduspensionile. Selleks on vaja ka vastava tööstaaži olemasolu. Kehtivas seadusandluses mõistetakse tööstaaži all töölisena või teenistujana töötamise kestust. Tehakse vahet kolme liiki tööstaaži vahel: üldine tööstaaž, teatava töö staaž ja pidev tööstaaž.

Tööliste ja teenistujatele määratakse vanaduspensiooni üldise tööstaaži alusel, võttes arvesse kogu töötamise aega töölisena või teenistujana, olenemata vaheaegadest, mis võisid töös tekkida. Seda staaži nõutakse naistelt tavaliselt 20 aastat ja meestelt 25 aastat.

Arvestades meie vabariigi iseärasusi, võrreldes vanemate liiduvabariikidega, kus kolhoosikord on üle 30 aasta

¹ Vt. Примерное положение о порядке назначения и выплаты колхозной пенсии членам сельскохозяйственных артелей. Ташкент, 1960, lk. 8.

vana, ei ole meie kolhoosides võimalik tööstaaži osas sellist nõuet rakendada.

Meil on enamikus kolhoosides, kus rakendatakse pensioneerimist, vanaduspensioniks nõutav tööstaaži määr erinev olenevalt sellest, kui palju aega on möödunud kolhoosi moodustamisest ja millal läheb kolhoosnik pensionile.

Tööstaaži arvestamisel on üldiselt aluseks võetud need näitajad, mida soovitab H. Gailan.¹ Mõnes vabariigi kolhoosis tunnistatakse õigust vanaduspensionile ainult siis, kui 60-aastane nais- või 65-aastane meeskodanik on kolhoosis pidevalt töötanud alates selle moodustamisest. Sellel kord on kehtestatud Tartu rajooni «21. Juuni» kolhoosis ja mõnes teises majandis, kus vanaduspension saavad need kolhoosnikud, kes töötavad ühes ja samas kolhoosis pidevalt alates 1949. aastast. Viljandi rajooni «Koidu» kolhoosis omandavad pensioniõiguse need vanad, kes on kolhoosis töötanud vähemalt 3 aastat. Naiskodanikud, kes on sündinud aastal 1890 ja meeskodanikud, kes on sündinud aastal 1885 või on vanemad, saavad pensioniõiguse pärast kaheaastast töötamist kolhoosis.

Tööstaaži arvutamisel tekib küsimus, kas staaži hulka kuuluvad ainult antud kolhoosis töötamise aastad ja kuidas talitada siis, kui on tegemist üleminekuga ühest kolhoosist teise või kolhooside ühendamise. Praktikas arvatakse vanaduspension saamiseks vajalike tööaastate hulka ainult need aastad, mis on välja töötatud antud konkreetses kolhoosis, kus on pensioneerimine sisse viidud.

Õige oleks aga tööstaaži hulka arvata ka teises kolhoosis töötamise aastad, kusjuures tööstaaži nõue tuleks piiritleda teatud aastate arvuga. See lahendus annab võimaluse pensioneerida ka neid artelliliikmeid, kes on saanud antud kolhoosi liikmeteks seoses artellide ühinemisega. Selline lähenemine küsimusele on vajalik ka sellepärast, et kolhoosidevahelised sidemed ja kolhoosidevaheline koostöö järjest laienevad.

Kuigi vanus ja tööstaaž on peamised tingimused, mis annavad õiguse vanaduspensionile, on mitmetes kolhoosides peale selle kehtestatud veel rida teisi nõudeid. Näiteks määratakse Tartu rajooni «Esimese Mai» kolhoosis liikmele vanaduspension ainult siis, kui kõik kolhoosipere

¹ Vt. H. Gailan, Kolhoosnikute pensioneerimisest ja abistamisest. Tallinn, 1958, lk. 9—10.

liikmed, kes olid nimekirjas kolhoosi organiseerimise perioodil, kolhoosis tööle asusid. Põhjendatult lahkunuks loetakse ainult need, kes on läinud tööle organiseeritud värbamise korras.

Rapla rajooni «Võidu» kolhoosi pensioneerimise eeskirjad annavad õiguse vanaduspensionile ainult ühele perekonnaliikmetest. Kahele ja rohkemale perekonnaliikmele vanaduspensioni määramine pole lubatud.

Tekib küsimus, kas selliste täiendavate tingimuste kehtestamine on õige. Õigus pensionile on NSV Liidu Konstitutsiooni kohaselt iga kodaniku isiklik õigus. See tähendab seda, et pensioni saamine ei sõltu kolmandate isikute tegevusest. Lähtudes sellest ei saa pensioneermisel õigeks pidada selliste tingimuste kehtestamist, mis ei sõltu otseselt pensioni taotlejast endast. Vastasel juhul kujuneb pension perekonnale antavaks toetuseks.

Enamikul juhtudel määratakse vanaduspensioni suurus kindlaks teatud protsendi näol kas viimase viie aasta jooksul või siis viimasel kalendriaastal enne pensionile minekut kolhoosniku poolt keskmiselt kuus väljatöötatud normipäevade arvust.

Tavaliselt on vanaduspensioni minimaalseks suuruseks 6 ja maksimaalseks suuruseks 12 normipäeva kuus.

Sel juhul, kui pensionile minev kolhoosnik on ületanud kindlaksmääratud normipäevade miinimumi, arvestatakse temale täiendavalt 5% normipäevade arvust, mis on ette nähtud pensioniks. Seejuures võib pension koos lisaga olla suurem kui 12 normipäeva kuus.

Kuidas aga talitada juhul, kui kolhoosis on üle mindud otsesele rahalisele tasule?

Siin võib eeskujuks tuua Kingissepa rajooni «Esimese Mai» kolhoosi kogemused pensionide väljaarvutamisel. Antud kolhoosis arvestati pensioniks määratud normipäevad ümber tööpäevadeks vastavalt 1959. aasta aastaaruandele ja võeti aluseks 1960. aastaks planeeritud keskmine tööpäeva tasu 2,36 rubla. See summa korrutati pensionideks vajaliku tööpäevade arvuga ja saadi vanaduspensioniks ettenähtud summa.

Praktikas on kasutatud ka teisi pensioni ümberarvestamise mooduseid. Rapla rajooni «Eha» kolhoosis, kus 1960. aastal mindi üle rahalisele töötasule, arvestati iga pensioniks ettenähtud normipäeva kohta 1 rubla. Viljandi rajooni «Koidu» kolhoosis võetakse pensioni suuruse määramisel

aluseks kogu kolhoosis töötamise ajal saadud tasu, mis jagatakse tööl olnud kuude koguarvuga ja saadakse keskmine kuu töötasu. Vanaduspensioni suuruseks arvatakse 50% keskmisest kuu töötasust. Sellega tehakse pensioni suurus sõltuvaks tööst osavõtust kolhoosi ühismajandis.

Vanaduspensioni suuruse määramisel võetakse tihti-peale arvesse ka seda, kas pensionärid kasutavad õueaia-maad ja peavad abimajandit või mitte. Neil juhtudel, kui pensionäridel on oma isiklik abimajapidamine, vähendatakse pensioni määra 16—30% võrra.

Samuti on kolhoose, kus pensioni suurusele avaldavad mõju perekonnaliikmete arv ja nende osavõtt kolhoosi tööst, aga ka see, kas vanadel ja töövõimetutel on ülal-pidajaid või ei.

Invaliidsuspension. Enamikus kolhoosides, kus seda liiki pension on kehtestatud, makstakse see välja kolhoosnikutele, kes on jäädavalt või pikemaks ajaks (vähe-malt 3 kuuks) kaotanud töövõime töövigastuse, kutsehai-guse või üldhaigestumise tagajärjel.

Invaliidsuspensioni maksmise aluseks peab olema vas-tava arstliku konsultatsioonikomisjoni otsus. Tavaliselt arstlik konsultatsioonikomisjon (lühendatult AKK) ei määra invaliidsuse gruppi, nagu seda teeb arstlik tööeks-pertiisikomisjon, vaid ainult konstateerib töövõime kaota-mise fakti ja teeb kindlaks haigestumise iseloomu. Oma otsuses AKK märgib, kas invaliidistunud kolhoosiliige vajab kõrvalabi või mitte ja kas ta võib töötada kergematel töödel.

Praktikas esineb ka juhtumeid, kus invaliidsuspension määratakse kolhoosnikule üksnes arstitõendi alusel, mida muidugi ei saa õigeks pidada. Invaliidsuse grupi määramisel töölistele ja kolhoosnikutele ei esine mingeid erinevusi, mispärast, arvestades üha laiaulatuslikumat pensioneeri-mise rakendamist vabariigi kolhoosides, oleks otstarbe-kohane kehtestada nii töölistele, teenistujatele kui ka kolhoosnikutele üldine kord invaliidsuse grupi kindlaksmäära-miseks.

Invaliidsuspensioni arvutamise alused on erinevad sõl-tuvalt sellest, kas invaliidsus on tekkinud kolhoositööl saa-dud töövigastuse, kutsehaiguse või üldhaigestumise taga-järjel. Enamikus kolhoosides ei olene pensioni suurus kahel esimesel juhul enne invaliidistumist väljatöötatud tööaas-tatest. Kuid mõningates vabariigi kolhoosides määratakse

töövigastuse või kutsehaiguse tõttu invaliidistunud kolhoosnikutele pension teatavatel tingimustel. Nii määratakse Rapla rajooni «Võidu» kolhoosis töövigastuse või kutsehaiguse tagajärjel invaliidistunud kolhoosnikule pension ainult juhul, kui ta invaliidsuse tekkimisele eelnenud kalendriaasta jooksul (ajavahemikul 1. jaanuarist kuni 31. detsembrini) on välja töötanud vähemalt töövõimeliste kolhoosnikute kohta kehtestatud aastase normipäevade miinimumi.

Mis puutub üldhaigestumise tagajärjel makstavasse invaliidsuspensionisse, siis määratakse see juhul, kui isikul pensionile mineku ajaks on vanusest sõltuvalt teatud arv tööaastaid. Tööaastate arv on erinev nais- ja meeskolhoosnikute puhul. Enamikus kolhoosides, kus on sisse viidud invaliidsuspension seoses üldhaigestumisega, on aluseks võetud tabelis 3 esitatud arvud.

Tabel 3

Invaliidsuspensiooni väljamaksmiseks vajalike tööaastate arvestus¹

Vanus pensionile minekul (aastates)	Tööaastaid			
	kuni 1960. aastani		1961. a. kuni 1965. aastani	
	Mehed	Naised	Mehed	Naised
Kuni 20	1	1	1	1
21—22	3	2	3	2
23—25	4	3	4	3
26—30	4	3	6	4
31—35	4	3	7	5
36—40	4	3	7	5
41 ja vanemad	4	3	7	5

Arvesse võetakse ainult need tööaastad, kus kolhoosnikud on täitnud ettenähtud normipäevade miinimumi.

Pensionid vigastuse puhul, mis ei ole seotud tööga kolhoosis, määratakse analoogiliselt pensionidega üldhaigestumise puhul.

Pensiooni suurus on sõltuv invaliidsuse grupist ja invaliidistumise põhjustest.

¹ H. Gailan, Kolhoosnikute pensioneermisest ja abistamisest. Tallinn, 1958, lk. 13.

Nii määratakse Rapla rajooni «Võidu» kolhoosis töövigastuse või kutsehaiguse tagajärjel invaliidistunud kolhoosnikutele pension järgmises suuruses:

a) kui kolhoosnik vajab invaliidsuse tagajärjel kõrvalabi — 40% aastasest normipäevade arvust, kusjuures minimaalseks pensioni suuruseks on 70 ja maksimaalseks 160 normipäeva aastas;

b) kui kolhoosnik muutub invaliidsuse tagajärjel töövõimetuks, kuid ei vaja kõrvalabi, — 30% aastasest normipäevade arvust; miinimum on 50 ja maksimum 120 normipäeva aastas;

c) kui kolhoosnik võib invaliidsuse tagajärjel töötada ainult kergematel töödel — 20% aastasest normipäevade arvust, kusjuures miinimum on 30 ja maksimum 70 normipäeva aastas.

Üldhaigestumise tagajärjel invaliidistunud kolhoosnikutele määratakse aastane pension järgmises suuruses:

a) kui kolhoosnik invaliidsuse tagajärjel vajab kõrvalabi — 35% aastasest normipäevade arvust; miinimum on 60 ja maksimum 140 normipäeva aastas;

b) kui kolhoosnik invaliidsuse tagajärjel muutus töövõimetuks, kuid ei vaja kõrvalabi, — 25% aastasest normipäevade arvust; miinimum on 40 ja maksimum 100 normipäeva aastas;

c) kui kolhoosnik invaliidsuse tagajärjel võib töötada ainult kergematel töödel — 15% aastasest normipäevade arvust; miinimum on 20 ja maksimum 60 normipäeva aastas.

Mõningates kolhoosides on kehtestatud invaliidsuspensionide suurus vastavalt H. Gailani brošüüris toodud näidistele.¹

Peaaegu kõigis kolhoosides on kehtestatud kord, mille kohaselt kolhoosnikutele, kes pensioni määramisele eelnenud 10 aasta jooksul on samas kolhoosis pidevalt 5 kalendriaastal ületanud normipäevade miinimumi, lisatakse pensionile juurde normipäevi 5% võrra aastasest normipäevade arvust, millest pension määratakse. Koos lisandiga võib pension ületada aastase pensioni ettenähtud maksimaalse normipäevade arvu.

Meie vabariigi kolhoosides määratakse invaliidsuspen-

¹ H. Gailan, Kolhoosnikute pensioneermisest ja abistamisest, Tallinn, 1958, lk. 11—12.

sioni kõigi kolme invaliidsuse grupi puhul, nagu seda näeb ette riiklike pensionide seadus. Seejuures on huvitav märkida, et mõnedes teistes liiduvabariikides määratakse kolhooside poolt invaliidsuspensiooni ainult I ja II grupi invaliididele. III grupi invaliidid kolhoosi poolt pensioni ei saa, neil on ainult õigus taotleda kergemat tööd kolhoosi ühismajandis. Ei ole ära toodud ka pensioni maksimaalset suurst, on antud vaid minimaalne suurus. Samuti ei ole pensionide väljamaksmisel vahet tehtud, kas invaliidsus on tekkinud seoses töövigastuse, kutsehaiguse või üldvigastusega.¹

Niisugust pensionide määramise korda ei saa pidada otstarbekohaseks, sest kõigepealt on vaja kindlustada kõrgemate pensionidega neid kolhoosnikuid, kes on invaliidistunud töövigastuse või kutsehaiguse tagajärjel. Need kolhoosnikud on kaotanud oma tervise, töötades ühismajandis kogu artelli hüvanguks. Siit tuleneb ka artelli kohustus hoolitseda esimeses järjekorras nende eest ja kindlustada nende tulevik.

Enamikus kolhoosides on invaliidsuspensiooni rakendamisel pensioneerimise eeskirjades märgitud, et artelli liikme tervisliku seisundi muutumisel kuulub pension ümberarvestamisele. Kuid nagu praktika näitab, pole selle põhimõtte ellurakendamine tagatud, sest puudub regulaarne arstlik järelevalve invaliidide tervisliku seisundi üle ja kellelgi ei lasu vastutust selle läbiviimise eest.

Toitja kaotuse pension. Toitja kaotuse puhul määratakse pension surnud kolhoosniku, samuti ka surnud pensionärkolhoosniku töövõimele perekonnaliikmeile, kes olid tema ülalpidamisel.

Surnu lastel ja töövõimetutel vanematel, kes ei olnud toitja ülalpidamisel, tekib õigus toitja kaotuse pensionile ainult juhul, kui nad seoses selle faktiga kaotavad elatusvahendite allika. Neil juhtudel, kui lapsed olid mõlema vanema ülalpidamisel, ei ole järelejäänud vanema töötamine põhjuseks pensioni mittedääramiseks.

Üldse peab mainima, et paljudes kolhoosides ei ole seda liiki pensioni sisseviimisel täpselt määratletud, keda tuleb lugeda ülalpeetavaks. Lahtiseks on jäänud ka küsimus, kas laste õppimisel kesk- ja kõrgemates õppeasutus-

¹ Примерное положение о порядке назначения и выплаты колхозной пенсии членам сельскохозяйственных артелей. Ташкент, 1960, р. III.

tes kuulub pension väljamaksmisele või ei. Oleks vaja ära märkida, et ülalpeetavaks loetakse kõik surnud kolhoosniku perekonnaliikmed, kes olid tema täielikul ülalpidamisel või said temalt toetust, mis oli nende alaliseks ja peamiseks elatusallikaks. Ülalpeetavaks ei saa lugeda ühtegi töövõimelist perekonnaliiget, olenemata tema sugulusastmest. Mis puutub aga õppivatesse perekonnaliikmetesse, kes saavad stipendiumi, siis praegustes tingimustes, kus osal kolhoosidel puuduvad veel küllaldased materiaalsed vahendid, on otstarbekohasem nendele lastele toitja kaotuse pensioni mitte maksta.

Toitja kaotuse pensioni suurus oleneb sellest, mis oli surma põhjuseks, ja surnud isikust. Nii määratakse töövigastuse või kutsehaiguse tagajärjel surnud kolhoosnikute ja pensionärkolhoosnikute (olenemata viimaste pensioni liigist või surma põhjustest) perekondadele pension sõltumatult toitja tööaastaist.

Üldhaigestumise tagajärjel surnud kolhoosniku (välja arvatud pensionärid) perekonna töövõimetutele liikmetele määratakse pension, kui toitjal oli surmapäevaks invaliiduspensionini saamiseks vajalik arv tööaastaid.

Toitja kaotuse puhul määratakse töövõimetuile perekonnaliikmeile pension vastavalt sellele, mis liiki pensioni toitja sai või mis liiki pensionile tal oleks olnud õigus invaliidisuse puhul. Toome siin näiteks Rapla rajooni «Võidu» kolhoosis kehtestatud eeskirjad, kus toitja kaotuse pensioni suurus on määratud järgmiselt:

a) kolme või enama töövõimetuga perekondadele antakse pensioni samas suuruses nagu kolhoosnikule, kes pärast invaliidistumist vajab kõrvalabi (töovigastuse või kutsehaiguse tagajärjel surnud toitja perekonnale 40% toitja aastasest normipäevade arvust, s. o. 70 kuni 140 normipäeva aastas; üldhaigestumise tagajärjel surnud toitja perekonnale 35% normipäevade arvust, s. o. 60 kuni 140 normipäeva aastas);

b) kahe töövõimetuga perekonnad saavad pensioni samas suuruses nagu kolhoosnik, kes pärast invaliidistumist on töövõimetu, kuid ei vaja kõrvalabi;

c) ühe töövõimetuga perekondadele antakse pensioni samas suuruses nagu kolhoosnikule, kes pärast invaliidistumist võib töötada ainult kergematel töödel.

Nendel juhtudel, kui toitja sai varem pensioni koos pensioni lisandiga või kui tal oleks olnud invaliidisuspen-

sioni määramisel õigus selle saamiseks, määratakse täiendavalt toitja kaotuse pensionile pensioni lisa 5% ulatuses toitja poolt keskmiselt kuus väljatöötatud normipäevade arvust.

Sel korral, kui lapsed on kaotanud mõlemad vanemad (täisorvud), määratakse igale orvule kuus pensioni 30% vanemate poolt kokku kuus keskmiselt väljatöötatud normipäevade arvust, kusjuures pensioni lisandeid ei määrata. Nendel juhtudel ei ole pensioni suurus sõltuv vanemate tööaastaist, kuid selle miinimumsuuruseks on 10 ja maksimumsuuruseks 15 normipäeva kuus.

Toitja kaotuse pensioni määramise eeskirjades ei ole märgitud, kas see pension on ette nähtud kõigile perekonnaliikmeile koos ja kas selles pensionis on eraldatud ka üksikute ülalpeetavate osad.

Praktika näitab, et sellise seletuse puudumine toob endaga kaasa arusaamatusi. Õigesti on see küsimus lahendatud Usbeki NSV kolhoosnikute pensioneermise näidispõhimääruses, kus öeldakse, et kõikidele perekonnaliikmele, kel on õigus toitja kaotuse pensioni saamiseks, määratakse üks üldine pension. Üksikute perekonnaliikmete nõudmisel eraldatakse neile nende osa pensioni üldsummast.

Samuti on pensioneermise eeskirjades vaja reguleerida seda, et ülalpeetavate perekonnaliikmete arvu muutumisel (laste 16-aastaseks saamine, töövõime taastumine jne.) kuulub toitja kaotuse pension ümberarvestamisele vastavalt perekonnaliikmete arvule, kel on õigus seda liiki pensionile.

Viimasel ajal on mõnedes Eesti NSV kolhoosides praktiseeritud kolhoosnikutele personaalpensionide maksmist. Kuid peab mainima, et eeskirjades ei ole kindlaks määratud, mis on aluseks personaalpensionide määramisel. Peamiseks seda liiki pensioni määramise aluseks on tubli töö kolhoosi ühismajandis. Tavaliselt kolhoosi juhatus määrab iga aasta kindlaks personaalpensionide saavad isikud. Näiteks Tartu rajooni «Esimese Mai» kolhoosis oli 1958. aastal personaalpensionäre 4, 1959. aastal 6. Õigemaks peaks tunnistama personaalpensionide määramise üldkoosoleku või volinike koosoleku otsusel kolhoosi juhatuse taotlusel.

Pensionide taotlemise ja määramise kord. Eespool vaatlusele neid pensionide liike, mis on meie vabariigi kolhoosides kõige rohkem levinud. Kuid sugugi väiksema tähtsusega

ei ole pensioneermise sisseviimisel küsimus pensionide taotlemise, määramise ja väljamaksmise korra kohta. Enamikus vabariigi kolhoosides vastuvõetud pensioneermise eeskirjades on vähe tähelepanu pööratud pensioneermise protsessuaalsele küljele. Mõningatel juhtudel ei ole see kord üldse kindlaks määratud, mis toob tihtipeale kaasa artelli liikmete õiguste rikkumisi.

Kõigepealt küsimus: kes teostab pensioneermist, kelle poole peab kolhoosnik pöörduma pensioni saamise taotlusega?

See küsimus on meie vabariigi kolhoosides lahendatud erinevalt. Umbes 30%-s vabariigi kolhoosides, kus rakendatakse pensioneermist, teeb seda kolhoosi juhatus ja ülejäänud 70%-s kolhoosides abistamiskassa. Kumb moodus on parem ja otstarbekam? Tõenäoliselt esimene, ja seda järgmistel kaalutlustel.

Esiteks, põhilised materiaalsed vahendid pensionide väljamaksmiseks eraldatakse kolhooside poolt, kusjuures aastast aastasse kasvab nende materiaalsete vahendite maht. Seda kajastab kujukalt alljärgnev tabel.

Tabel 4

Kolhoosidelt laekunud summad pensionide väljamaksmiseks aastail 1955—1960¹

Aasta	Laekunud summa
1955	205 525
1958	612 167
1960	1 242 200

Käesoleval ajal täiendatakse abistamiskassade põhifonde peamiselt tuludest, mis artell on saanud ühistootmisest. Seega nende fondide peremehed on mitte ainult abistamiskassa liikmed (kõik kolhoosi liikmed ei ole ega peagi olema abistamiskassa liikmed), vaid kõik kolhoosi liikmed.

Teiseks, vastavalt kehtestatud pensioneermise eeskirjadele otsustab rõhuvas enamikus kolhoosides pensioni määramise küsimuse lõplikult artelli juhatus või vastav

¹ Tabel on koostatud Eesti NSV Sotsiaalkindlustuse Ministeriumi andmeil.

komisjon, kes on moodustatud nende küsimuste otsustamiseks. Vaidluste tekkimisel lahendab küsimuse lõplikult kolhoosi üldkoosolek.

Sel korral muutuvad abistamiskassad lihtsateks vahetalitajateks pensionide väljamaksmisel. Seal, kus pensioneerimine on abistamiskassade ülesandeks, peab viimaste tegevus olema tihedasti seotud kolhoosi juhatusega, sest kõik pensioneerimiseks vajalikud andmed kassadel puuduvad.

Hästi on kolhoosnike pensioneerimisega seotud küsimused lahendatud Kingissepa rajooni «Esimese Mai» kolhoosis. Selles majandis on 152 liiget. 1959. aastal moodustasid rahalised tulud seal 102 039,7 rubla ning normipäeva tasu rahas ja natuuras ulatus 1,24 rublani.

Alates 1959. aasta 1. juulist viidi üldkoosoleku otsusega sisse kolhoosnike pensioneerimine. Pensioneerimise eeskirjades on küll märgitud, et pensionide määramise küsimused otsustab kolhoosi abistamiskassa juhatus koos kolhoosi juhatusega, kuid tegelikult otsustab kõik kolhoosnike pensioneerimisega seotud küsimused kolhoosi juhatus. Vaidluse korral otsustab küsimuse lõplikult kolhoosi üldkoosolek. Kolhoosi juhatus kinnitas 1959. aasta 12. juuni otsusega kolhoosi poolt 1959. aastaks pensioni saavate artelli liikmete nimekirja, kuhu kuulus 25 inimest. Samuti oli juhatuse otsusega kinnitatud pensionäride nimekiri 1960. aastaks.

«Esimese Mai» kolhoosis on täielikult korda seatud kogu dokumentatsioon, mis puutub artelli liikmete poolt väljatöötatud normipäevadesse, nende keskmistesse töötasudesse jne. Kõigi kolhoosi liikmete kohta on olemas täpne arvestus, mis annab võimaluse vajalike aastate saabumisel vormistada kõik dokumendid pensioni saamiseks, ära ootamata, millal kolhoosnik ise esitab sellekohase taotluse.

Tartu rajooni «21. Juuni» kolhoosis toimub kolhoosnike pensioneerimine samuti kolhoosi juhatuse kaudu, kusjuures abistamiskassa on üldse liikvideeritud. Vastavalt pensioneerimise eeskirjadele, mis on «21. Juuni» kolhoosis vastu võetud, on igas brigaadis moodustatud vastav komisjon, kuhu kuuluvad brigadir, arvestaja ja üks kolhoosi liige. Nende komisjonide ülesandeks on välja selgitada, kellel on õigus pensionile, ja muretseda vajalikud dokumendid.

Kõik muud küsimused otsustab kolhoosi juhatus, kuid vaidlused lahendab ja lõplikud otsused pensioneermise küsimustes teeb üldkoosolek.

Sama rajooni «Esimese Mai» kolhoosis kinnitatakse pensioni saajate nimekirjad volinike koosoleku poolt.

Üksikute kolhooside kõrval on vabariigis juba terve rida rajooni, kus pensioneermise küsimused on leidnud tee kõikidesse rajooni kolhoosidesse.

Näiteks Elva rajooni 27 kolhoosist on pensioneermine sisse viidud 25 kolhoosis. Aastast aastasse suurenevad kolhooside eraldised vanade ja töövõimetute kolhoosnikute abistamiseks. 1960. aastal eraldati selleks kõikidest kolhooside tuludest 2,5%, 1960. aasta lõpuks eraldati selleks otstarbeks planeeritud 994 553 rubla asemel 995 845 rubla. Mõnedes kolhoosides on eraldiste protsent veel kõrgem kui rajooni keskmine. Elva kolhoos eraldas näiteks 1960. aastal 4,7% üldistest rahalistest tuludest abistamiskassale ja kandis need summad üle abistamiskassale koos ettemaksuga 1961. aasta I kvartali tulude arvel.

Pensionitõiguslikest kolhoosnikutest sai 1960. aastal rajoonis pensioni 64%. Mõnedes rajooni kolhoosides on see protsent veelgi suurem. Nii maksti 1960. aastal Kiroviniimelises kolhoosis pensioni kõigile pensioniealistele, Eru-mäe kolhoosis 84%, Elva kolhoosis 70% jne.

Paljud kolhoosi esimehed rajoonis arvavad, et on aeg ühendada kolhooside vahendid ja teostada pensioneermist, kas või rajooni piirides, tsentraliseeritud fondist.

Et pensionide määramise ja väljamaksmisega seotud organisatsioonilised küsimused ei ole veel kõikides meie kolhoosides lahendatud, on otstarbekohane tuua selleala-seid näiteid ka teistest liiduvabariikidest.

Usbeki NSV kolhoosnikute pensioneermise näidispõhi-määruses on üksikasjaliselt kindlaks määratud pensionide saamise tingimused ning pensionide määramise ja välja-maksmise kord.

Kogu menetlus pensionide määramise ja väljamaksmise alal algab kolhoosniku isiklikust avaldusest, mis esitatakse abistamiskassa juhatausele. Sealjuures on abistamiskassa juhatausele ülesandeks tehtud anda vajalikke seletusi ja juhendeid pensioni saamiseks ning osutada pensioni taot-lejatele kaasabi dokumentide hankimisel.

Terves reas punktides on ära toodud dokumentide loe-telu, mis tuleb lisada pensioni taotlemise avaldusele ole-

nevalt sellest, mis liiki pensioni taotletakse. Pension arvestatakse sellest päevast, mil esitati avaldus kõikide vajalikkude dokumentidega.

Saadud avalduse peab abistamiskassa juhatus läbi vaatama kümne päeva jooksul. Igale pensioni saajale vormistatakse vastav tunnistus.

Pensionid makstakse välja üks kord kuus.

Teised kolhoosnike abistamise vormid. Pensioneerimine on kujunenud küll viimastel aastatel põhiliseks, kuid mitte ainsaks vanade ja töövõimetute kolhoosnike abistamise vormiks. Küllaltki laialt on meie vabariigi kolhoosides levinud toetuste maksmine.

Praktikas esineb kahte liiki toetusi: ühekordseid ja korduvalt makstavaid toetusi. Pidevat abi sai 1958. aastal meie vabariigis 4690 ja 1960. aastal 4987 kolhoosnikut. Ühekordsete toetuste saajate arv oli 1958. aastal 9413 ja 1960. aastal 11 121.

Iga aastaga suureneb ka nende kolhoosnike arv, kellele kolhooside vahendite arvel eraldatakse tuusikuid sanatooriumidesse ja puhkekodudesse. 1959. aastal muretseti tuusikuid kolhoosnikele kokku 58 000 rubla ulatuses.

Kõneldes vanade ja töövõimetute kolhoosnike abistamisest, ei saa mainimata jätta niisugust abistamisvormi nagu kolhoosidevaheliste vanade ja töövõimetute kolhoosnike kodude organiseerimine.

Vanade ja töövõimetute kolhoosnike kodud luuakse vanade ja töövõimetute kolhoosnike ühiskondlikuks hooldamiseks ja ülalpidamiseks. Praegu on meie vabariigis kolm sellist kolhoosidevahelist vanadekodu 95 voodikohaga: «Oktoober» Viljandi, «Nõo» Elva ja «Kihelkonna» Kingissepa rajoonis. Need kodud on organiseeritud kolhooside esindajate koosoleku otsuse alusel, kes kinnitab ka kodu põhikirja ja moodustab selle juhtimiseks nõukogu ning kontrolli teostamiseks revisjonikomisjoni.

Alates 1960. aastast on vanade ja töövõimetute kolhoosnike kodude tegevuse aluseks kodu põhimäärus, mis kinnitati Eesti NSV sotsiaalkindlustuse ministri, Eesti NSV põllumajanduse ministri ja Eesti NSV rahandusministri poolt.

Kodu ja selle abimajandi loomine ja ekspluateerimine, samuti hoolealuste ülalpidamine toimub kolhoosidelt lae-

kuvate vahenditega, kusjuures vahendite eraldamise korra ja suuruse määrab kindlaks kodu nõukogu oma eelarves.

Hoolealuste toitlustamisel ja riietusesemetega varustamisel võetakse vastavalt põhimäärusele aluseks riiklike üldtüüpi invaliidide kodude normatiivid.

Suurt materiaalist abi osutab kolhoosidevahelistele vanadekodudele ka riik. 1956. aastal eraldas Eesti NSV Ministrite Nõukogu kodudele 15 000 rubla ja 1958. aastal 4000 rubla. 1959. aastal lubati Viljandi, Põltsamaa, Rakvere, Paide, Vändra, Harju, Keila, Elva ja Tartu rajooni nõukogude täitevkomiteedel eraldada tulude ülelaekumise korral kohalikust eelarvest vahendeid vanade ja töövõimetute kolhoosnikute kodude majandusliku olukorra tugevdamiseks.

Kodudes hooldatakse vanu ja invaliidistunud põllumajandusliku artelli liikmeid lepingu alusel, mis sõlmatakse kodu ja selle kolhoosi juhatuse vahel, kust hoolealune pärit on. Kodusse vastuvõtmine toimub kas asjaosalise enese või tema hooldaja avalduse põhjal ja kolhoosi juhatuse otsuse alusel. Vabade kohtade olemasolu korral võib kodudesse vastu võtta vanu ja töövõimetuid artelli liikmeid ka nendest kolhoosidest, kes ei ole kodu asutajad. Sel korral tasub kolhoos peale igakuuste hoolealuste ülalpidamiskulude veel ühekordselt vajalikud kulutused pehme ja kõva inventari soetamiseks.

Kodu ülesandeks on hooldamisele suunatud kolhoosi liikmete täielik ülalpidamine ning nende meditsiiniline ja kultuuriline teenindamine.

Kodus viibivate hoolealuste meditsiinilist teenindamist teostab vastav jaoskonnaarst. Haiguste puhul, mis nõuavad haiglaravi, saadetakse haiged vastavatesse raviasutustesse. Hoolealuste meditsiiniline teenindamine toimub tasuta.

Hoolealuste kultuuriliseks teenindamiseks peetakse loenguid, demonstreeritakse filme, organiseeritakse raamatukogu jne. Peab ütlema, et kuni käesoleva ajani on kolhoosnikute vanadekodude kultuurilisest teenindamisest kõrvale jäänud vastavad asutused ja isetegevuskollektiivid. Kingissepa rajooni «Kihelkonna» kolhoosidevahelises vanade ja töövõimetute kolhoosnikute kodus pole viimase kahe aasta jooksul hoolealuste kultuurilise teenindamise alal midagi märkimisväärset ära tehtud. Harulduseks on isegi filmide demonstreerimine. Kogu eelarves olid ette

nähtud ka summad kultuuriliste ürituste finantseerimiseks, kuid 1959. aastal kasutati neist ära ainult 65%.

Kodudes viibivatel vanadel ja töövõimetutel kolhoosnikutel on rida õigusi ja kohustusi, mis tulenevad sisekorra eeskirjadest. Nagu juba märgitud, on hoolealustel õigus tasuta ülalpidamisele ning meditsiinilisele ja kultuurilisele teenindamisele ja õigus saada 50% ulatuses tasu kodu abimajandis tehtud töö eest, kuna ülejäänud 50% tasust läheb põhimääruse kohaselt kodu kultuurilise teenindamise parandamiseks.

Hoolealused on aga omakorda kohustatud alluma kodu administratsiooni korraldustele ja sisekorra eeskirjadele, heaperemehelikult hooldama neile kasutamiseks antud kodu vara ning pidama puhtust ja korda nii oma kui ka üldkasutuses olevatēs ruumides.

Need hoolealused, kes kodu teenindava arsti otsusega on tunnistanud võimeliseks teatavate tööde tegemiseks, on kohustatud osa võtma tööst kodu töökodades, abimajandis kui ka kodu sisemisel teenindamisel.

Kolhoosidevaheliste vanade ja töövõimetute kolhoosnikute kodude tegevus baseerub kolhooside poolt eraldatud vahenditel. Praktika aga näitab, et paljud kolhoosid, suunates vanu ja töövõimetuid kolhoosnikuid kodudesse, ei täida oma kohustusi, mis nad on võtnud kodude asutamisel ja lepingute sõlmimisel.

Ainuüksi 1960. aastal võlgnesid kolhoosid kodudele 2900 rubla, kusjuures võlgnevus «Nõo» kodule moodustas 1100, «Oktoobri» ja «Kihelkonna» kodule kummalegi 900 rubla.

Võlgnevuse tekkimine on veel kuidagi seletatav nendes kolhoosides, kes on majanduslikult nõrgad ja pole rahalistest raskustest veel üle saanud. Kuid täiesti arusaamatu on, miks seisavad võlglaste hulgas Põltsamaa rajooni «Kuldtähe» ning Vändra rajooni «Sirbi ja Vasara» kolhoos ja paljud teised majandid, kelle sissetulekud ulatuvad miljonitesse rubladesse.

Neis tingimustes, kus kolhoosid ei täida õigeaegselt oma kohustusi, kujuneb olukord, et riigi poolt eraldatud summasid pehme ja kõva inventari soetamiseks kasutatakse hoolealuste ülalpidamiseks. Näiteks Vändra rajooni täitevkomitee poolt 1959. aastal vanadekodule «Oktoober» eraldatud 1000 rublast kasutati vastavalt sihitusele ainult üks neljandik. Vanadekodule «Nõo» eraldatud vahenditest

kasutati sihitusega veidi üle poole, Ülejäänud summad kasutati hoolealuste ülalpidamiseks, mis tegelikult peaks toimuma kolhooside arvel.

Seoses kolhoosidevaheliste vanade ja töövõimetute kolhoosnike kodude tegevuse juhtimise ja suunamisega on tarvis märkida, et suurt osa peavad siin etendama ka rajoonide täitevkomiteed. Kodude põhimäärus näeb isegi ette rajooni nõukogu täitevkomitee liikmete valimist nõukogu koosseisu.

Kuigi kolhoosidevaheliste vanade ja töövõimetute kolhoosnike kodude põhimäärus reguleerib suurema osa küsimusi, mis on seotud kodude tegevusega, näitab praktika, et mõned neist on jäänud lahendamata. Põhimäärus ei lahenda näiteks küsimust, missuguseid abinõusid saab tarvitusele võtta sel korral, kui kolhoosid ei täida oma lepingulisi kohustusi kodu vastu. Sellega on paljudel juhtudel seletatav kolhooside ükskõikne suhtumine oma kohustusse. Kolhoosidevaheliste vanade ja töövõimetute kolhoosnike kodudel on õigus nõuda lepingu tühistamist, kui kolhoosid ei täida omapoolseid lepingulisi kohustusi, ja kahjude korvamist.

Põhimääruses ja sisekorra eeskirjades on jäänud lahendamata ka hoolealuste kaebuste esitamise ja lahendamise kord. Oleks otstarbekohane sisekorra eeskirjade 9. punktis, kus on märgitud, et kõigile hoolealustele on kohustuslikud kodu administratsiooni korraldused, ära tuua ka hoolealuste õigus esitada kaebusi administratsiooni tegevuse kohta kodu nõukogule.

Kokkuvõttes võib mainida, et kolhoosidevahelised vanade ja töövõimetute kolhoosnike kodud õigustavad ennast. Selleks aga, et nad saaksid veelgi paremini oma vastutusrikkaid ülesandeid täita, on vaja neid organisatsiooniliselt aidata ja materiaalselt toetada. Siin on kohane meenutada N. S. Hruštšovi sõnu vestluses Kalinovka küla kolhoosnikutega:

«Mõelge ka vanakestele, ehitage kolhooside vanade kodu. Kes vanadest saab töötada, hakkab töötama, aga kes ei saa, las puhkab. Vanu tuleb toita ja nende eest hoolitseda. Teie kõik saate aja jooksul vanaks ja ka teid tuleb toita. On vaja hoolitseda vanade kolhoosiliikmete normaalse elutingimuste eest.»¹

¹ «Сельское хозяйство» 21. октообрис 1958.

Kõrvuti kolhoosidevaheliste vanade ja töövõimetute kolhoosnikute kodudega on võimalus paigutada kolhoosnikuid ka riiklikesse üldtüüpi kodudesse.

Nii võetakse Rannamõisa riiklikku üldtüüpi invaliidide kodusse hooldamisele vanu ja töövõimetuid kolhoosnikuid, kes on arstliku konsultatsioonikomisjoni (AKK) või arstliku tööekspertiisikomisjoni (ATEK) poolt tunnistatud esimese või teise grupi invaliidiks, või viimastega võrdsustatud vanu (mehed üle 65 ja naised üle 60 aasta), kellel puuduvad seadusjärgsed ülalpidajad, ja kui teised hooldamise moodused ei taga nende äraelamist.

Invaliidide kodudesse võetakse kolhoosnikuid alates 16. eluaastast asjaosalise enese või tema hooldaja avalduse ja kolhoosi juhatuse taotluse põhjal Eesti NSV Sotsiaalkindlustuse Ministeriumi poolt väljaantud saatekirja alusel. Kolhoosi juhatuse taotluses peab olema märgitud, et kolhoos on nõus tasuma hooldatava ülalpidamise kulud, mis moodustavad 38 rubla 50 kopikat kuus.

Ülalpidamiskulude tasumine toimub ettemaksena. Kodus viibimine vormistatakse vastava lepinguga, mis sõlmitakse invaliidide kodu ja kolhoosi juhatuse vahel.

Nagu selgub, on vabariigi kolhoosid viimastel aastatel tarvitusele võtnud hulga abinõusid vanade ja töövõimetute kolhoosnikute materiaalse olukorra parandamiseks. Nende abistamine toimub nii pensioneermise, toetuste maksmise ja tuusikute muretsemise kujul kui ka vanade ja töövõimetute kolhoosnikute paigutamise teel vanade- ja invaliididekodudesse. Kogemused kinnitavad, et nendest abistamisvormidest on kõige perspektiivsem kolhoosnikute pensioneermine.

Vaatamata sellele, et kolhoosnikute pensioneermine on sisse viidud ainult ühes kolmandikus vabariigi kolhoosides, annab nende tegevuse praktika tundmaõppimine võimaise kokku võtta need peamised iseloomulikud jooned, mis on omased kolhoosnikute pensioneermisele.

Esiteks — kolhoosides teostatav pensioneermine kannab juhuslikku iseloomu ning hoolitsus vanade ja töövõimetute kolhoosiliikmete eest ei ole veel saanud kolhooside igapäevaseks ülesandeks. See on seletatav asjaoluga, et kolhoosid eraldavad vanade

ja töövõimetute kolhoosnikute abistamiseks tunduvalt vähem kui 2 protsenti, mis on ette nähtud põllumajandusliku artelli tüüpõhikirjas.

1958. aastal moodustasid need eraldised vabariigi kolhoosides keskmiselt 0,5% kõikidest rahalistest tuludest ja umbes niisama palju taime- ja loomakasvatusest saadavatest naturaaltuludest. 1959. aastal eraldati vabariigis keskmiselt 0,9% kõikidest rahalistest sissetulekutest ja 1960. aastal 1,27%, mõnedes rajoonides ja kolhoosides aga veelgi vähem. Näiteks Pärnu linna rajooni kolhoosides eraldati 1960. aastal 1%, Võru rajoonis 0,9% ja Märjamaa rajoonis 0,62%. Rakvere rajooni «Tee Kommunismile» kolhoosis eraldati 1959. aastal 128 000-rublase aastasissetuleku juures ainult 32 rubla. Sama rajooni «Vihula» kolhoosis eraldati 1959. aastal 30 rubla ajal, kus rahalised sissetulekud moodustasid 120 000 rubla.

Oluline on märkida, et käesoleval ajal puudub igasugune kontroll kolhooside sellealase tegevuse üle.

Mõned kolhoosid, vaatamata kasvavale majanduslikule jõukusele, ei moodusta pensioneermisfondi ega osuta regulaarset abi vanadele ja töövõimetutele kolhoosnikutele ainuüksi sellepärast, et mitte vähendada normipäevatasu. Sageli on pensioneermine asendatud ühekordsete toetuste andmisega, mis ei kannu regulaarset iseloomu.

Kingissepa rajooni «Ühinenud Ranna» kolhoosis kasutatakse suuremat osa kolhoosi poolt eraldatud abistamiskassa summadest igasuguste laenude andmiseks, mida muidugi ei saa tunnistada normaalseks. Ka selles kolhoosis on olemas kõik tingimused pensioneermise sisseviimiseks.

Mõnedes kolhoosides on sisse seatud kolhoosnikutele regulaarne toetuste maksmine, mis teatava ümberkorraldamise juures annaks võimaluse pensioneermisele üle minna.

Nii oli Kingissepa rajooni «Kommunismi» kolhoosis, kus rahalised sissetulekud moodustasid 1959. aastal 158 947 rubla 30 kopikat, abistamiskassade pideval hooldamisel 1960. aastal 24 inimest. Nende abistamiseks eraldatavad summad annaksid võimaluse rakendada kolhoosis pensioneermist tingimusel, kui kolhoos eraldaks põhikirjas ettenähtud 2 protsenti laekuvatest tuludest abistamiskassafondi.

Praktika tundmaõppimine näitab, et kolhoosid ei ole ammendanud kõiki võimalusi pensioneermise sisseviimiseks.

Elva rajooni kolhoosides, kus pensioneermise küsimused on lahendatud laialdasemalt kui näiteks Põlva rajoonis.

Tabel 5

Andmed kolhooside majandusliku olukorra ja pensioneermise kohta

1960. a.	R a j o o n i d			
	Elva	Põlva	Pärnu tsoon	Võru
Kolhooside arv	27	31	33	40
Rahalised tulud	3851,26	4530,69	3607,92	4671,62
Kolhoosnikute tulud tööpäeva kohta	1,97	1,9	2,04	1,68
Eakaid kolhoosnikuid üldse	2813	3265	2468	3994
Töövõimetuid	203	280	145	321
Pensioni saavate isikute arv	1443	685	399	856
Abistamiskassa fondi tasutav %	2,58	1,15	1	0,9

nis (pensioneermise protsent 42,1), Pärnu linna piirkonnas (32,6) ja Võru rajoonis (14,5), ei ole materiaalsed tingimused soodsamad kui mujal.

Need andmed kõnelevad küllalt veenvalt sellest, et vanadele ja töövõimetutele kolhoosnikutele ei pöörata vajalikku tähelepanu seal, kus kolhoosid alahindavad selle küsimuse tähtsust. Neid asjaolusid märgiti ka ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi otsuses 25. veebruarist 1961. a. «Töövõimetute kolhoosnikute materiaalse abistamise olukorra kohta Eesti NSV-s».

Teiseks iseloomulikuks jooneks kolhoosides rakendataval pensioneermisel on asjaolu, et pensioneermine ei hõlma kõiki vanu ja töövõimetuid kolhoosnikuid. Suur osa neist, kes kuuluksid pensioneermisele, saab abi üksnes toetuste näol.

Kehtiva seadusandluse kohaselt tunnistatakse töövõimetuteks mehed alates 60-ndast ja naised 55-ndast eluaastast, samuti I ja II grupi invaliidid vastavate arstlike komisjonide otsusel. Eesti NSV Põllumajanduse Ministee-

riumi andmeil haaras pensioneerimine 1959. aastal ainult 18% kolhoosnikutest.

Praktiliselt pole lahendatud ka nende vanade ja töövõimetute kolhoosnikute abistamine, kes astusid kolhoosi kõrges vanuses või töövõimetutena ja kel ei ole vajalikku tööstaazi. Nende arv on küllaltki suur. Nii moodustasid 1959. aastal Tapa rajooni «Leegi» ning Viktor Kingissepa ja V. I. Lenini nimelises kolhoosis kõrge vanusega ja töövõimetud kolhoosnikud iga kolhoosi kohta üle poole kolhoosnikute üldarvust. Nendest on 88% kolhoosis töötanud vähemalt 5 aastat, 12% astusid kolhoosi liikmeks kõrges vanuses. Enamikus kolhoosides vastuvõetud pensioneermise eeskirjade kohaselt need kolhoosnikud pensioneermisele ei kuulu.

Ja lõpuks, kolhoosides teostatav pensioneerimine rajaneb praegu katselistele ja paljuski põhjendamata eeskirjadele, kusjuures olemasolevad erinevused ei ole sageli seletatavad kolhooside majandusliku olukorra või teiste kolhoosisiseste asjaoludega.

Nüüd, kus kolhoosid on majanduslikult tugevnenud ja on loodud kõik tingimused ühismajandite edasiseks kiireks arenguks, vajab täielikku lahendamist ka kolhoosnikute pensioneermise küsimus. Pensionide määramine ja sellega seotud küsimuste lahendamine praegusel kujul eraldi igas kolhoosis ei ole ratsionaalne.

II peatükk

KOLHOOSNIKUTE ÜLDISE PENSIONEERIMISE ELLUVIIMISE TEED

Kolhoosnikute pensioneerimine vajab tsentraliseerimist. Töötajate sotsiaalkindlustus on üheks suureks Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni saavutuseks. Kuid isegi enne Oktoobrirevolutsiooni olid need küsimused päevakorral.

Juba VSDTP Ülevenemaalise (Praha) konverentsi resolutsioonis leidsid kajastamist töötajate riikliku kindlustamise nõuded.¹

Kuigi sellest resolutsioonist võib teha järelduse, et see hõlmab ainult töölisi, näitavad kõik nõukogude võimu järgmised sammud, et riikliku kindlustuse põhimõtte on rakendatav ka töötavate talupoegade suhtes. Nõukogude võimu esimestes dekreetides, mis on koostatud ja alla kirjutatud Lenini poolt, on näha, et talupoegade riiklik pensioneerimine on üks Nõukogude võimu tähtsamaid ülesandeid. Lenini maadekreedis, mis võeti vastu II ülevenemaalise nõukogude kongressi poolt, oli märgitud, et põlluharijad, kes seoses vanadusega või invaliidsusega on jäädavalt kaotanud võimaluse ise maad harida, kaotavad õiguse maa kasutamiseks, kuid vastutasuna selle eest saavad nad riigilt pensioni. Valitsuse teadaandes «Sotsiaalkindlustusest» deklareeriti, et Venemaa proletariaat seadis oma lipukirjaks palgatööliste, samuti linna- ja maakehvikute täieliku sotsiaalse kindlustamise. Tööliste, soldatite ja talupoegade saadikute nõukogudele tuginev tööliste ja talupoegade valitsus tegi Venemaa tööliklassile, samuti linna- ja maakehvikutele teatavaks, et ta asub otsekohe dekreetide väljaandmisele, mille ülesandeks on rakendada täielikku sotsiaalkindlustust.²

¹ Vt. V. I. Lenin, Teosed, 17. kd., lk. 424.

² Vt. Nõukogude Eesti Konstitutsioonilise seadusandluse ajaloost. Tallinn, 1960, lk. 41—42.

Nõukogude võimu esimestel aastatel, kus noore Nõukogude riigi materiaalsed ressursid ei olnud veel küllaldased, polnud võimalik teostada talupoegade tsentraliseeritud sotsiaalset kindlustamist. Oli vaja leida teisi vorme selleks, et abistada vanu ja töövõimetuid talupoegi.

Küsimus lahendati 1921. aasta 14. mai dekreediga «Tööliste, talupoegade ja punaarmeeaste perekondade sotsiaalse kindlustamise parandamisest», kus märgiti, et talupoegade ja punaarmeeaste perekondade sotsiaalse kindlustamise parandamiseks ning nende initsiatiivi ja isetegevuse arendamiseks on vaja külanõukogude ja valla täitevkomiteede juurde moodustada talupoegade ühiskondliku vastastikuse abistamise komiteed.

Sellest nähtub, et vastastikuse abistamise organiseerimisel oli mitte üksnes majanduslik, vaid ka poliitiline tähtsus. See oli ühtlasi ka üheks üksiktalupoegade ühinemise vormiks.

1922. aastal toimus Moskvas esimene ülevenemaaline talupoegade vastastikuse abistamise komiteede kongress. Sellel kongressil esines sõnavõtuga M. I. Kalinin, kes märkis, et veel ei ole saanud see moment, kus vastastikusele kindlustamisele oleksid kogu võim, kõik võimuorganid ja elanikkonna laialdased hulgad pööranud nii palju tähelepanu, nagu need küsimused vääriwad. Ta rõhutas, et peamiseks ülesandeks sellel alal on maksimaalselt arendada masside isetegevust ja arendada talupoegades mõtteid sotsiaalkindlustamise vajadusest. Mida rohkem kogutakse reaalseid ressursse, mida vastuvõtlikumad ja praktilisemad on need vormid, mille alusel talupoegadele abi osutatakse, ning mida kiiremini ja tugevamini areneb tööstus, seda rutem jõuab nõukogude võim ühiskondliku kindlustamise küsimuse lahendamiseni.

Partei XIII kongressi otsuste alusel reorganiseeriti talupoegade ühiskondliku abistamise komitee talupoegade vastastikuse abistamise ühinguteks.

Seoses põllumajanduse kollektiviseerimisega muutusid ka vastastikuse abistamise vormid külas. Alates 1930. aastast hakati organiseerima kolhooside vastastikuse abistamise kassasid. Kassad andsid abi kolhoosnikutele, kasutades selleks kolhooside sissetulekutest eraldatud vahendeid, samuti kassa liikmete vahendeid.

Kuid need vormid, kus osutatakse abi ainult ühekordsete toetuste näol, on käesoleval ajal, mil kolhoosid on

oma arengus suure sammu edasi astunud, meie arvates iganenud. Seda eriti nüüd, kus toimub kommunismi ehitamine ja paljudes majandites on hakatud rakendama kolhoosnikute abistamise progressiivsemat vormi — pensioneermist.

Eespool tõime näiteid selle kohta, kuidas laieneb vabariigis pensioneermist teostavate kolhooside arv. Pole kahtlust, et lähemate aastate jooksul hakkavad seda rakendada kõik kolhoosid.

Ent ühenduses sellega tekib küsimus: kas on otstarbekohane jätta kolhoosnikute pensioneermise küsimus igale kolhoosile omaette lahendada? Kas kolhoosnikute pensioneermisel on selliseid küsimusi, kus on tarvis arvestada iga kolhoosi iseärasusi ja tingimusi? Praktika vastab meie arvates sellele küsimusele eitavalt. Siin võiks rõhutada järgmisi momente, mis ei kõnele kehtiva pensioneermiskorra kasuks.

Mõnedes suurema sissetulekuga kolhoosides arvatakse, et vahendite kontsentreerimine pensioneermiseks toob endaga kaasa majanduslikult nõrgemate kolhooside muutmise ülalpeetavateks. Mõningatel juhtudel võib selline olukord tõepoolest välja kujuneda, kuid see ei ole üldreegel ja sellele toetuda oleks ebaõige.

Nagu teada, sõltuvad erinevused kolhooside sissetulekutes paljudest faktoritest: töö organiseerimisest, tööviljakusest, looduslikest tingimustest ja paljudest teistest teguritest. Üheks sissetulekute suurust mõjutavaks objektiivseks faktoriks on maa. Viljakamatel maadel kasvab ka parem saak ja ühes sellega saavad majandid suuremaid sissetulekuid. Suuremad sissetulekud on muidugi kolhoosnikute kõrgema tööviljakuse tulemuseks. Kuid suuremad sissetulekud, nagu märgib E. J. Sollertinskaja, on kõrgema tööviljakuse tulemuseks just parematel maadel ja need maad on mitte üksiku kolhoosi, vaid kogu rahva, terve riigi omand. Ja ainult sel juhul, kui diferentsiaalrent antakse üle sotsialistlikule riigile, on tagatud inimeste võrdne suhtumine tootmisvahenditesse, käesoleval juhul maasse, aga sotsialism, nagu teada, ongi võrdsus, mille all mõistetakse inimeste võrdset suhtumist tootmisvahenditesse.¹

¹ Vt. Земельная рента в социалистическом сельском хозяйстве. Москва, 1959, lk. 104—105.

Maa natsionaliseerimine, tema muutmine üldrahvalikuks omandiks likvideerib monopoli maale ja järelikult ka rendi omastamise üksikute isikute või kollektiivide poolt. Neis tingimustes on loomulik ja seaduspärane, kui majanduslikult tugevamate kolhooside panused ühisesse sotsiaalkindlustusfondi on mõnevõrra suuremad. See oleks üheks vormiks, kuidas kaotada kolhoosidevaheline ebavõrdsus, mis on tingitud sellest, et ühed kolhoosid kasutavad viljakamat maad kui teised.

Materiaalsete vahendite ühendamine pensioneermise läbiviimiseks annaks võimaluse katta ka need puudujäägid, mis võivad tekkida üksikutel kolhoosidel nendel aastatel, kus looduslikud tegurid ei soodusta suurte saakide saamist.

Ühtse pensioneermisfondi loomist tingib samuti asjaolu, et real juhtudel ei ole kooperatiivmajandid üksikult suutelised regulaarselt ja vajalikus suuruses oma liikmetele abi osutama ja seda mitmetel põhjustel. Esiteks on küllalt juhtumeid, kus majandis moodustatud fondid ei ole küllaldased; teiseks — nendest fondidest tehakse eraldisi mitte üksnes vanadele, vaid ka neile, kes on töövõime ajutiselt kaotanud; kolmandaks — eraldised nendesse fondidesse on erinevates majandites erineva suurusega ning seoses sellega, et majandi sissetulekud ei ole alati stabiilsed ja sõltuvad teataval määral objektiivsetest faktoritest, ei taga see igal aastal kõigi vajaduste katmist.¹

Arvestades neid asjaolusid, on igati õigustatud tsentraliseeritud fondi loomine kolhoosnike pensioneermiseks.

Tsentraliseeritud fondi moodustamine on õigustatud ka kokkuhoiu seisukohalt. Praegu on kolhoosnike pensioneermisega seotud asjaajamistöö pandud teatud töötajatele kas abistamiskassade või kolhooside juhatuste liinis. Vastavalt pensioneermise eeskirjadele arvestatakse neile selle töö eest normipäevi või antakse rahalist tasu.

Kogu vabariigi kolhooside kohta moodustab see küllaltki suure summa. Eesti NSV Sotsiaalkindlustuse Ministeriumi andmetel eraldasid kolhoosid 1960. aasta I poolal kolhoosnike abistamiseks 168 744 rubla. Sellest summast ligi 7% ehk ümmarguselt 11 800 rubla läks administratiivja majanduskuludeks. Elva rajooni kolhoosides moodusta-

¹ Vt. В. Таджер, Некоторые вопросы в связи с новым законом об определении пенсий крестьянам-кооператорам, «Правна Мисъл» (София), 1958, nr. 1, lk. 51.

sid abistamiskassade palgalse personali töötasud koos kantseleikuludega (viimased olid minimaalsed) 1960. a. 4,5% pensioneermiseks eraldatud summast.

Praegu tegelevad asjaajamisalaste küsimustega sajad inimesed. Kolhoosnike pensioneermise tsentraliseerimine annaks võimaluse seda arvu tunduvalt vähendada. Juba 1922. aastal rõhutati VK(b)P Keskkomitee teesides «Sotsiaalkindlustusest», et sotsiaalkindlustuse küsimuste kontsentreerimine riigi kätte võimaldab saavutada teatud kokkuhoidu vastavate fondide kasutamisel.¹

Käesoleva aasta aprillis-mais toimusid kümnes vabariigi rajoonis kolhooside esimeeste ja nõukogude aktiivi nõupidamised, kus arutati kolhoosnike pensioneermise küsimusi. Põlva, Elva, Keila, Võru, Paide, Rakvere ja teiste rajoonide nõupidamistel avaldas enamik kohalolijaist arvamust, et kolhoosnike pensioneermist on kõige otstarbekam teostada tsentraliseeritud fondidest, kuhu vahendid eraldatakse kolhooside poolt.

Kuid samas tekib küsimus: kas meie vabariigi kolhoosid on suutelised moodustama niisugust ühtset pensioneermisfondi, mis tagab vanade ja töövõimetute kolhoosnike vajaduste rahuldamist? See küsimus on seda õigustatum, et meie vabariigi kolhoosides, nagu juba eespool märgitud, moodustavad naiskolhoosnikud üle 50 ja meeskolhoosnikud üle 60 aasta peaaegu poole kogu kolhoosnike üldarvust.

On ilmne, et kõigi nende vanade kolhoosnike pensioneermine, kes on jõudnud vastavasse ikka, tekitab korraga raskusi. Seepärast oleks otstarbekohane teha seda etappide kaupa, vastavalt kolhooside majanduslikule arengule. See tähendab, et esimeses järjekorras kuuluvad pensioneermisele naiskolhoosnikud, kes on 60, ja meeskolhoosnikud, kes on 65 aastat vanad. Teisel etapil aga hõlmab pensioneermine kõiki neid kolhoosnikuid, kes on saanud vastavalt 55 ja 60 aastat vanaks.

Pensioneermise sisseviimine etappide kaupa on vajalik ka sellepärast, et tagada eakatele kolhoosnikele tõeliselt muretud vanaduspäevad ja suurendada pensionide määra. Ent ka sel juhul, kui pensioneermisele kuuluvad naiskolhoosnikud 60- ja meeskolhoosnikud 65-aastaselt, ei piisa põllumajandusliku artelli tüüppõhikirjas ettenähtud 2%-li-

¹ Vt. ВКП(б) о социальном страховании. Сборник документов. Москва, 1940, lk. 34—35.

sest eraldiste määrast. Selleks oleks vajalik, et kolhoosid eraldaksid sotsiaalkindlustusfondi 3—4% ühismajandi tuludest.

Eraldiste suurendamine vanade ja töövõimetute abistamiseks on täiesti reaalne, sest kolhooside ühismajandid on viimastel aastatel kiiresti tugevnenud. See kajastub kas või selleski, et kui 1950. aastal eraldasid meie vabariigi kolhoosid jagamatusse fondi 3,46 miljonit rubla, siis 1960. aastal ulatus see summa juba 13,4 miljoni rublani, suurenedes seega peaaegu neljakordselt. Neis tingimustes on täiesti loomulik, et suurenevad ka ühiskondlikud tarbimisfondid. Hea kolhoosi nime kannab mitte see, nagu märkis N. S. Hruštšov, kes tagab kõrge normipäevatasu, vaid see, kes suurendab aastast aastasse riigile antud toodangut ja ühiskondlikke rikkusi ning kindlustab paremad tingimused kolhoosnike vaimsete ja kultuuriliste vajaduste rahuldamiseks.¹

Kolhoosnike pensioneerimise kontsentreerimine ja tingimuste ühtsustamine annaks võimaluse otstarbekamalt ja õiglasemalt lahendada ka pensioneerimiskorra küsimusi.

Ja lõpuks — meie arvates on eriti tähtis see, et kindla korra loomine vanade ja töövõimetute kolhoosnike pensioneerimisel tõstab huvi kolhoosi astumise ja ühistootmise laiendamise ning suurendamise vastu. Ühtlasi tugevdab see töödistsipliini, sest pensioni suurus tehakse sõltuvaks tööülesannete täitmisest.

Sellest kõigest järeldub, et põllumajanduslike artellide liikmete pensioneerimise küsimusi on võimalik kõige otstarbekohasemalt lahendada ainult ühtse kindla süsteemi kohaselt. See tähendab esiteks ühtse pensioneerimisfondi loomist ja teiseks ühtsete eeskirjade kehtestamist kolhoosnike pensioneerimisel.

Pensioneerimisfond. Pensioneerimisfondi moodustamisel kerkib kõigepealt küsimus: kuidas moodustada selline fond ja missuguste vahendite arvel teha sinna eraldisi?

Selle küsimuse lahendamiseks on marksismi-leninismi klassikud andnud ammendava vastuse. K. Marx, pidades silmas töövõimetute abistamise fondide organiseerimise vorme sotsialistlikus ühiskonnas, rõhutas, et vahendid nen-

¹ Vt. Н. С. Хрущёв, Речь на совещании работников сельского хозяйства Юга и Северного Кавказа — «Правда», 14. märtsist 1957.

desse fondidesse tuleb eraldada ühiskonna poolt¹, mitte aga maksude näol, mis peetakse kinni töötajate palgast. Sellest lähtudes tuleb kolhoosnike pensioneermise fond kujundada eraldiste arvel, mis tehakse kolhooside rahalistest ja naturaaltuludest. Majandusteaduslikus kirjanduses on tehtud ettepanek täiendada seda fondi ka kolhoosnike töötasust tehtavate eraldiste arvel kindla protsendi näol², kuid see ettepanek on saanud õigustatud kriitika osaliseks.³ Seepärast pole õige pensioneermiseks kasutada kolhooside vastastikuse abistamise kassade vahendeid, sest osa neist moodustavad kolhoosnike liikmemaksud.

Huvitav on märkida, et juba praegu on mõnes kolhoosis vastu võetud otsus, mille kohaselt abistamiskassa liikmete sisseastumise- ja liikmemakse võib kasutada üksnes tagastatavate laenude andmiseks.

Kindel piirjoon abistamiskassade vahendite ja kolhooside poolt tehtavate eraldiste vahel on tõmmatud ka Baškiiri ANSV Kušnarenkovo rajooni ühismajandites. Rajooni täitevkomitee soovitusel võtsid kolhoosid seal vastu pensioneermise eeskirjad, kus nähakse ette, et pensione ja toetusi makstakse välja kolhooside poolt tehtud eraldiste arvel, kuna abistamiskassade vahendite arvel antakse kolhoosnikele lühiajalisi laene.⁴

Pensioneermisfond, mis moodustatakse kolhooside vahendite arvel, kujutab endast kolhoosidevahelist fondi. Kolhooside vahendite kooperaermisele kolhoosnike pensioneermisel ei saa vaadata kui lõpplahendusele, vaid kui vahepealsele astmele teel riiklikule pensioneermisele, kus kolhooslik omand sulab ühte üldrahvaliku omandiga. Kuid seni, kui säilivad erinevused kolhoosliku ja riikliku omandi vahel, on vajalik kolhooside endi jõupingutuste ühendamine kolhoosnike pensioneermisel.

Samas aga kerkib teine küsimus: kui suures ulatuses moodustada pensioneermisfonde, kas rajooni või vabariigi mastaabis?

¹ Vt. K. Marx, Gotha programmi kriitika — K. Marx ja F. Engels, Valitud teosed kahes köites, II köide. Tallinn, 1960, lk. 12.

² Vt. С. А. Игнатов, Некоторые вопросы колхозной экономики. Москва, 1959, lk. 156.

³ Vt. М. И. Козырь, Н. И. Краснов, Правовые вопросы дальнейшего развития колхозного строя в СССР. Москва, 1960, lk. 47.

⁴ Vt. «Социальное обеспечение», 1960, nr. 7, lk. 36.

Kõige otstarbekohasem on luua vabariiklik kolhoosidevaheline pensioneerimisfond, sest sel juhul on võimalus arvestada ühelt poolt kolhooside iseärasusi ja teiselt poolt rakendada ühtseid põhimõtteid nende küsimuste lahendamisel, kus kohalikud tingimused on tähtsusetud.

Praktiliselt oleks mõeldav Eesti NSV Sotsiaalkindlustuse Ministeeriumi juurde sellise fondi loomine, kuhu kolhoosid teevad eraldisi kindlaksmääratud protsendi ulatuses oma tuludest. Seejuures oleks vajalik, et eraldiste tegemine pensioneerimisfondi tuleneks valitsuse imperatiivse iseloomuga aktidest ja oleks seega kolhoosidele täitmiseks kohustuslik. Seda on vaja rõhutada sellepärast, et tagada summade õigeaegne laekumine kõikidelt kolhoosidelt.

Niiviisi on see küsimus lahendatud ka enamikus Euroopa rahvademokraatiamaades. Põllumajanduslike kooperatiivide liikmete pensioneerimine on seal sisse viidud valitsuse määrustega või seadustega, mis on kohustuslikud kõikidele kooperatiividele ja tagavad kooperatiivi liikmete õiguse pensionile.

Bulgaarias võeti 26. novembril 1956 vastu Bulgaaria Kommunistliku Partei Keskkomitee ja Ministrite Nõukogu ühine määrus «Põllumajanduslike kooperasiionide liikmete pensioniga kindlustamise korrast».¹ Vastavalt sellele määrusele said alates 1957. aastast kõik põllumajanduslike kooperasiionide liikmed õiguse pensionile, kusjuures on nõudeks, et naised oleksid 55 ja mehed 60 aastat vanad ja et nad oleksid 15 aastat põllumajandusega tegelnud.

Määruse 4. punktis on märgitud, et kooperatiivi liikmed, kes on jõudnud ikka, mis annab neile õiguse pensionile, võivad edasi töötada, säilitades seejuures pensiooni täies suuruses.

Pensioneerimiseks vajalike vahendite tagamiseks moodustab Rahva Tervishoiu ja Sotsiaalkindlustuse Ministeerium vanade pensioneerimise fondi, mille vahendid koosnevad riigi ja põllumajanduslike kooperatiivide poolt eraldatud summadest, samuti kooperatiivi liikmete maksetest.

Riigi poolt eraldatavad summad kujunevad järgmiste kaubaliikide täiendavast maksustamisest:

- a) viin ja alkohoolsed joogid — 2 levit liitritl;
- b) vein ja õlu — 0,60 levit liitritl;

¹ Vt. Основные законодательные акты по аграрным преобразованиям в зарубежных социалистических странах. Москва, 1958, lk. 134—135.

c) keskmised paberossid – 5 levit kilolt;

d) turgude läbimüügi maksustamisest.

Kooperatiivmajandid eraldavad pensioneermisfondi 3% aasta üldtoodangust pärast maksude tasumist ja seemnefondi salvestamist. Kooperatiivi liikmete maksed moodustavad 0,5% nende aastasest töötasust, kusjuures pensionäridelt neid makseid ei võeta.

Ühtlasi tuleb märkida, et abi haigetele ja töövõimetele kooperatiivi liikmetele antakse erifondist, mis moodustatakse kooperatiivi üldkoosoleku otsusega ja mis ei ole ühenduses pensioneermisfondiga. Selline lähenemine küsimusele on ka meie arvates õige.

Ungari rahvavabariigis reguleeritakse pensioneermisalaseid küsimusi seadlusega «Põllumajanduslike tootmis-kooperatiivide liikmete kohustuslikust vastastikusest pensioneermisest».¹ Seal märgitakse, et Ungari Rahvavabariik on ka enne andnud teatavaid sotsiaalse iseloomuga eeliseid töötavatele talupoegadele, kes on astunud kollektiivse majapidamise teele. Ülaltähendatud seadlus, laiendades sotsiaalkindlustuse piire, tõstab veelgi töötavate talupoegade materiaalsel heaolu ning tugevdab tööliste ja talupoegade liitu.

Pensionide makstakse seal vanadele, invaliididele ja leskedele. Toetusi antakse seoses toitja kaotusega. Pensionide suurus sõltub kõigi põllumajanduslike tootmiskooperatiivide liikmete kuu keskmisest töötasust, mille väljatöötamiseks kogutakse andmeid kogu vabariigist ja mille suuruse kinnitab Ministrite Nõukogu. Vastavalt Ungari Rahvavabariigi Ministrite Nõukogu 1958. aasta 25. märtsi määrusele on keskmiseks töötasuks kuni järgmise korralduseni arvestatud 900 forinti.²

Pensionide väljamaksmine toimub fondidest, kuhu teevad eraldi pensioniliste sissemaksete näol kooperatiivid. Sissemaksete suuruse määrab kindlaks Ministrite Nõukogu, arvestades tegelikke vajadusi.

25. veebruaril 1958. aastal andis Ungari revolutsiooniline tööliste ja talupoegade valitsus ülalmärgitud seadluse

¹ Vt. Основные законодательные акты по аграрным преобразованиям в зарубежных странах. Москва, 1960, lk. 75—82.

² Vt. Основные законодательные акты по аграрным преобразованиям в зарубежных странах. Москва, 1960, lk. 79.

täienduseks välja määruse¹, kus täpsustatakse ja konkre-
tiseeritakse seaduse üksikuid sätteid. Samuti on kindlaks
määratud pensioniliste sissekannete ülekandmise kord. Sel
korral, kui kooperatiiv ei eralda ettenähtud summasid kind-
laksmääratud tähtjaks, on ette nähtud materiaalsete
sanktsioonide kohaldamine kindlaksmääratud protsendi
näol võlasummalt.

Kõik pensioneeringisega seotud küsimused on kontsent-
reeritud sotsiaalkindlustuse keskusse ja selle kohalikesse
organitesse, kes määravad ja maksavad välja pensione.

Kooperatiivmajandite liikmete pensionilise kindlusta-
mise põhiprintsiip on välja töötatud ka Rumeenias. Rumee-
nia Töölispartei, arutades 1959. aasta juulipleenumil tööta-
jate heaolu tõstmise küsimusi ja ettepanekuid uute abi-
nõude kohta töötava rahva elutaseme tõstmiseks, võttis
vastu järgmise otsuse: «Võttes arvesse kollektiivmajandite
liikmete ettepanekuid ja kogemusi, mis üksikud kollektiiv-
majandid sel alal on omandanud, pidada vajalikuks
tundma õppida ja välja töötada ühtne pensionilise kindlus-
tamise süsteem, teostades pensioneeringist kollektiivmajand-
ite ja majandi liikmete vastavate maksete alusel.»²

Näeme, et rahvademokraatiamaades on vabariiklike
pensioneeringisfondide moodustamise idee sügavalt juur-
dunud.

Ühtsete pensioneeringise eeskirjade kehtestamine. Kol-
hoosnikute üldise pensioneeringise korra sisseviimine nõuab
suurt ettevalmistustööd. On vaja välja selgitada pensione-
eringiseks vajalike vahendite hulk ja kolhoosnikute tööstaaž
ning välja töötada eeskirjad, mis üksikasjaliselt käsitlek-
sid pensionide määramise ja väljamaksmise korda.

Kolhoosnikute pensioneeringise ühtsete eeskirjade väl-
jatöötamisel on mõndagi õppida Usbeki NSV Ministrite
Nõukogu poolt kinnitatud kolhoosnikute pensioneeringise
näidispõhimäärusest ja teistes liiduvabariikides kehtesta-
tud eeskirjadest. Põhjalikult ja oskuslikult on koostatud
Baškiiri ANSV Kušnarenkovo rajooni kolhoosides kehtesta-
tud eeskirjad.³

Seal on kõigepealt ära toodud pensionide ja toetuste lii-

¹ Vt. Основные законодательные акты по аграрным преобразо-
ваниям в зарубежных социалистических странах. Москва, 1960,
lk. 98.

² Vt. «Skantea» 15. juulist 1959.

³ Vt. «Социальное обеспечение» 1960, nr. 7, lk. 74 jj.

gid. Pensione määratakse vanaduse ja invaliidsuse puhul, samuti toitja kaotuse korral. Peale selle on eraldi liigina ette nähtud personaalpensionid, mis määratakse üldkoosoleku otsusega kolhoosi juhatuse ja parteiorganisatsiooni esitusel isikutele, kellel on kolhoosi ees erilised teened. Personaalpensionide suuruseks on 20—40 normipäeva kuus.

Suurt tähelepanu on eeskirjades pühendatud pensioni ja tööstaaži arvestamise küsimustele. Huvitav on märkida, et nendes eeskirjades on isikute ring, kes kuuluvad pensioneerimisele, palju laiem kui meie vabariigi kolhoosides.

Peale otsese töö kolhoosides arvatakse kolhoosnikute üldise tööstaaži hulka veel:

1) Nõukogude armees teenimise aeg tingimusel, et isik asus kolme kuu jooksul pärast demobiliseerimist tööle kolhoosi, välja arvatud aeg, mis oli vajalik kohalesõiduks;

2) töö teistes kolhoosides, kui vaheaeg ei ole rohkem kui üks kuu;

3) töö riiklikes, kooperatiivsetes ja ühiskondlikes organisatsioonides juhul:

a) kui isik, kes taotleb pensioni, on suunatud kolhoosi ja töötas seal mitte vähem kui kolm aastat;

b) kui isik, kes taotleb pensioni, on astunud kolhoosi omal algatusel ja töötas seal mitte vähem kui viis aastat;

c) peale selle töö valitavatel ametikohtadel, kui vabastamise momendist kuni kolhoosi tööle asumiseni on möödunud mitte rohkem kui kolm kuud ja kui isik on kolhoosis töötanud vähemalt ühe aasta;

d) põllumajandusliku profiiliga õppeasutustes õppimise aeg tingimusel, et pensioni taotleja on lõpetanud selle õppeasutuse ja pärast lõpetamist on kolme kuu jooksul kolhoosi tööle asunud.

Sellest nähtub, et juhud, kus pensioni määramisel võetakse arvesse tööd väljaspool kolhoosi, on mitmekesised. Ja seda täiesti põhjendatult.

Põllumajanduse reorganiseerimine sotsialistlikel alustel tõi endaga kaasa talupoegade töötingimuste muutumise. Kollektiivne töö tootmisprotsessis on saanud kolhoosidesse ühinenud talupoegadele loomulikuks, endastmõistetavaks ja igapäevaseks elunähtuseks. Põllumajanduse alal töötavate tööliste töö, sealhulgas ka kolhoosnikute töö muutub järjest enam industriaalse töö liigiks.

Kuigi kolhoosnikute töö on seotud kolhoosliku omandiga, ei muuda see tema iseloomu; töö kolhoosides on rajatud samadele sotsialismi põhimõtetele kui riiklikes ettevõtetes ja asutustes. Pealegi läheneb kolhooslik omand järjest enam riiklikule omandile, millega kaasneb ka töösuhete lähenemine.

See on küllaldaseks aluseks, et rakendada ka kolhoosnikute pensioneerimisel neid üldisi põhimõtteid, mis kehtivad tööliste ja teenistujate pensioneerimisel. Niisuguse lahenduse korral oleks võimalik töölistele ja teenistujatele vajaliku tööstaaži hulka arvata ka need aastad, mil nad olid kolhoosi liikmed. Praegu aga, välja arvatud üksikud erandjuhud, ei arvata kolhoosis töötamise aega tööliste ja teenistujate üldise tööstaaži hulka, mis annab õiguse pensionile.

Edasi reguleeritakse eeskirjades üksikasjaliselt pensionide määramise ning väljamaksmise kord ja tingimused. Ühtlasi on kindlaks määratud pensionide taotluste läbi vaatamise tähtajad ja edasikaebamise kord. Vastavalt eeskirjade 60. paragrahvile tuleb kõik avaldused läbi vaadata 15 päeva jooksul pärast nende saabumist.

Pensioneerimise eeskirjades on rangelt läbi viidud põhimõte, et pensionide suurus oleneb kolhoosnikute osavõtust ühismajandi tööst. Meie vabariigis pole seda praktiseeritud, kuid Kušnarenkovo rajooni kolhoosides on sügavalt juurdunud põhimõte, kus põhipensionile määratakse lisa olenevalt sellest, mitu korda on kolhoosniku töö artelli juhatuse poolt tunnustust leidnud. Kui viimase kolme aasta jooksul on kolhoosi juhatuse kolhoosniku head tööd üks kord ära märkinud, määratakse talle pensioni lisa 5% ulatuses põhipensionile suuruselt. Sel korral aga, kui kolhoosi juhatuse on avaldanud samal ajavahemikul kolhoosnikule tunnustust kahel või kolmel korral, ulatub pensioni lisa vastavalt 10 ja 15 protsendile põhipensionist.

Kõige positiivse juures, mis leidub neis eeskirjades, ei saa nõustuda sellega, et pension kuulub vähendamisele seoses mõne kolhoosipere liikme kohusetundetu tööga artelli ühistootmises. Õigus pensionile, nagu me juba eespool mainisime, on kodaniku isiklik õigus, mis sõltub ainult tema tööst ja töö tulemustest. Õigust pensionile ei saa kõrvutada kolhoosniku niisuguse õigusega, nagu seda on õigus õueaiamaa kasutamisele, mis kuulub tervele kolhoosiperele. Sel juhul on täiesti arusaadav, et perekonnaliikmete osavõtt tööst kolhoosi tootmises avaldab ka oma

mõju õueaiamaa kasutamise õigusele ja see on seatud sõltuvusse osavõtust tööst ühismajandis. Kolhoosnikute suhtes, kes ei täida korralikult oma tööalaseid kohustusi, võetakse tarvitusele kasvatusliku ja distsiplinaarse iseloomuga abinõusid kuni kolhoosist väljaheitmiseni.

Teiseks toimub pensioni määramine ja väljamaksmine põhimõttel «igapäevasele töö järgi», kusjuures see sotsialismi põhiprintsiip avaldub mitte otseselt, vaid kaudselt. Pension makstakse välja möödunud töö eest. Sotsialistlik ühiskond, kus töö on au ja kuulsuse asi, ei saa jätta ilma abita neid töötajaid, kes on muutunud töövõimetuks. Kuid selle abi suurus oleneb iga isiku endisest tööst ja selles suhtes ei saa olla mingeid erinevaid seisukohti.

NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu, ÜK(b)P Keskkomitee ja ÜAÜKN-i ühises määruses¹ 1938. aasta 28. detsembrist on märgitud, et sotsiaalkindlustusse puutuvaisse normidesse on vaja sisse viia parandusi selleks, et mitte lubada loodreil ja ebaausail töötajail elada riigi ja rahva kulul. Need põhiseisukohad on täiel määral rakendatavad ka kolhoosnikute pensioneerimisel.

*

Niisiis — kolhoosnikute pensioneerimine meie vabariigis on jõudnud sellesse staadiumi, kus kerkivad päevakorrale pensioneerimise tsentraliseerimise, vabariikliku kolhoosidevahelise pensioneerimisfondi moodustamise ja ühtsete eeskirjade väljatöötamise küsimused. Nagu kinnitavad ka rahvademokraatiamaade sellealased kogemused, on see vajalikuks vahelülits teel kõigi töötajate riiklikule kindlustamisele.

¹ Vt. CM CCCP, 1938, nr. 40, art. 238.

III peatükk

VANADE JA TÖÖVOIMETUTE KOLHOOSNIKUTE ÕIGUSTE KAITSE

Vanad ja töövõimetud kolhoosnikud on valdavas enamikus inimesed, kes on kogu oma jõu ja tervise andnud kolhoosikorra edasiseks kindlustamiseks. Siit tuleneb ka kohustus abistada neid ühiskonna liikmeid. Hoolitsus nende inimeste eest avaldub mitte ainult pensioneerimise sisseviimises, vaid ka terves reas teistes abinõudes.

Kõigepealt tuleb märkida, et eakad ja töövõimetud kolhoosi liikmed, vaatamata sellele, et nad on kaotanud võimaluse töötada ühistootmises, säilitavad kõik kolhoosi liikme õigused, mis on fikseeritud artelli põhikirjas. Osa õigusi on materiaalse, osa aga mittemateriaalse iseloomuga.

Vanad ja töövõimetud kolhoosnikud, kuigi nad ei tööta ühismajandis, säilitavad õiguse osa võtta kolhoosi juhtimisest. See avaldub selles, et nad võivad osa võtta kolhoosnikute üldkoosoleku tööst otsustava hääleõigusega. Töövõimetud kolhoosnikud on harilikult suurte tööalaste kogemustega inimesed ja nende näpunäited on suureks kasuks kolhoosi töö korraldamisel.

Valesti talitavad need kolhoosid, kes töövõimetuid kolhoosnikuid kolhoosielu küsimuste lahendamises eemale tõrjuvad. Selles suhtes tuleb teha etteheiteid Harju rajooni «Sangari» kolhoosile, kus on asunud seisukohale, et vanadel kolhoosnikutel, kes ei töötanud jooksval majandusaastal kolhoosis, puudub õigus osa võtta paranduste, muudatuste ja täienduste tegemisest põllumajandusliku artelli põhikirjas.

Seoses selle näitega tekib üldse küsimus: kas vanadel ja invaliididel lasub kohustus osa võtta kolhoosi ühistootmisest?

Kehtiv seadusandlus arvab töövõimetute hulka meeskolhoosnikud üle 60 ja naiskolhoosnikud üle 55 eluaasta, lapsed kuni 16 aastani ning I ja II grupi invaliidid. Siinjuures peab mainima, et normipäevade miinimum määratakse ainult töövõimelistele kolhoosnikutele.

Vaatamata sellele seaduse sättele, mille muutmiseks ei ole kolhoosidel õigust, teevad mõned kolhoosid selles osas põhikirjas parandusi, mis otseselt riivavad töövõimetute kolhoosnikute huvisid. Näiteks Keila rajooni «Suure Tõllu» kolhoos nägi oma põhikirjas ette, et töökohustuslikeks tuleb lugeda töövõimelisi naisi 16.—55. ja mehi 16.—60. eluaastani. Kuid järgmises punktis tehti märkus, mis on vastuloolus eeltooduga. Nimelt nähti seal ette, et mehed 60.—70. ja naised 55.—60. eluaastani on kohustatud välja töötama 50 normipäeva aastas. Selle mittetäitmine toob endaga kaasa mitmesuguste karistuslike abinõude kohaldamise vanade suhtes.

See on kehtiva õiguse seisukohast täiesti väär, sest neil juhtudel, kui kolhoosi liige on tunnustatud töövõimeetuks, ei saa teda karistada tööülesannete mittetäitmise pärast. Praktikas aga kahjuks selliseid juhtumeid ikkagi esineb. Võtame kas või Kallaste rajooni «Ranna» kolhoosi, kelle juhatus esitas oma liikmele, kes on 67 aastat vana, järgmise hoiatuse:

«Vastavalt kolhoosi juhatuse otsusele teatame, et kui Teie kui perekonnapea ei kutsu korrale oma perekonna liiget (kes on muuseas 62 aasta vanune naiskolhoosnik) ja ei nõua temalt osavõttu kolhoosi tööst, visatakse Teid kolhoosist välja koos kõigi kolhoosi liikme õiguste kaotamisega ja korteri ülesütlemisega.» Edasi märgiti, et teistkordset teadet enam ei saadeta ja kui ei ole teatud tähtajaks tööle asunud, siis loetakse terve perekond kolhoosist väljaastunuks.

Selles näites esineb tervelt kaks õiguserikkumist. Esiteks võeti vastutusele mittetöökohustuslikud kolhoosnikud ja teiseks pole kolhoosi juhatus kompetentne neid küsimusi lõplikult lahendama.

Vanad ja invaliidistunud kolhoosiliikmed säilitavad ka õueaiamaa kasutamise õiguse. Kuid kahjuks mitte kõikide kolhooside põhikirjades ei leidu sätteid selle kohta. Küll aga nähakse ette õueaiamaa vähendamist.

Juba eespool märgitud «Suure Tõllu» kolhoosi põhikirjas on ette nähtud, et meestel üle 70 aasta ja naistel üle

65 aasta, kes ei võta osa ühistööst ega tööta välja kindlaksmääratud 50 normipäeva, vähendatakse õueaiamaa kuni 0,3 hektarini.

Vabariigi kolhooside praktikas esineb isegi juhtumeid, kus vanadelt võetakse täiesti ära nii õueaiamaa kasutamise kui ka abimajandi pidamise õigus.

Kolhoosi liikmetel, kes on oma kolhoosi täieõiguslikud peremehed, on õigus mitte üksnes saada tasu töö eest ning puhkust ja olla materiaalselt kindlustatud vanaduse ja töövõime kaotuse korral, vaid neil on samuti õigus kasutada kõiki neid materiaalseid ja kultuurilisi hüvesid, mis on kolhoosis loodud. Kolhoosnikutel on üksikudel juhtudel õigus kasutada ka artelli vahendeid oma isiklike vajaduste rahuldamiseks vastavalt sisekorra eeskirjadele. Harju rajooni Zdanovi-nimelise kolhoosi sisekorra eeskirjades on ette nähtud, et artelli liikmed võivad kasutada kolhoosi liiklemisvahendeid, karjatada oma isiklike loomi kolhoosi karjamaal jne. Need õigused kuuluvad täies ulatuses ka vanadele ja invaliidistunud kolhoosnikutele.

Tuleb märkida, et nendes kolhoosides, kus on õigesti mõistetud vanade ja invaliidide eest hoolitsemise vajadust, võtavad viimased jõukohaselt osa ka kolhoosi tootmisest ning on paljudel juhtudel oma tööga isegi teistele kolhoosi liikmetele eeskujuks. Seda kinnitab ka asjaolu, et 1959. aastal töötasid vabariigi eakad kolhoosnikud (mehed üle 60 ja naised üle 55 aasta) keskmiselt 177 normipäeva aastas.

Rapla rajooni Lenini-nimelises kolhoosis töötasid 23 eakat kolhoosnikut välja kolhoosnikutele tasulise puhkuse saamiseks kehtestatud normipäevade miinimumi, omandades seega õiguse puhkusele. 1957—1958. aastal oli selles kolhoosis tasulist puhkust saavate kolhoosnikute hulgas 22% eakaid artelli liikmeid.

Paljudes kolhoosides saavad eakad kolhoosnikud kõrgendatud pensioni seoses sellega, et nad võtavad aktiivselt osa kolhoosi tootmisest. Kingissepa rajooni «Esimese Mai» kolhoosis said 1960. aastal 27 pensioni saajast lisapensioni 14. Lisapensioni saab ka 79-aastane artelli liige sm. Tool, kes vaatamata oma kõrgele vanusele kolhoosi tööst jõukohaselt osa võtab.

Siit tuleneb järeldus, et vanadele on vaja luua head elamistingimused, siis võtavad nad ka jõukohaselt osa ühis-

tööst, nende suhtes aga ei tule tarvitada karistusvahendeid.

Kolhoosi liikmete õiguste kaitsest on juttu kolhoosiõiguse-alases kirjanduses, kuid seal ei käsitleta küsimust, kuidas kaitsta kolhoosnike õigusi materiaalsele kindlustatusele vanaduses ja töövõime kaotuse puhul. Erilist tähelepanu ei ole selle küsimuse lahendamisele pööratud ka kolhooside põhikirjades.

Siin kerkib kõigepealt küsimus, kes peab lahendama need vaidlused, mis võivad tekkida kolhoosi juhatuse, abistamiskassa juhatuse või vastavate komisjonide ja pensiooni taotlejate vahel.

Meie arvates peaks selle küsimuse lahendama kolhoosnike üldkoosolek. Sellele teele ongi asunud mitmed vabariigi kolhoosid.

Kuidas aga lahendada need vaidlused, mis võivad tekkida juhtudel, kui kolhoosi juhatus pensionäridele määratud pensiooni välja ei maksa?

Siin võiks rakendada kolhoosnike tööalaste õiguste kaitsmise üldist korda, mis on kehtestatud NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi määrusega 26. märtsist 1960 «Kohtupraktikast kolhooside tsiviilasjus».¹ Vastavalt sellele määrusele kuuluksid kõik need vaidlused, mis tekivad seoses pensiooni määramisega ja selle suuruse arvutamisega, lahendamisele pensioneerimist teostavate organite poolt. Kohus võtab arutamisele ainult need küsimused, mis on seotud kehtestatud korras määratud pensionide mitteväljamaksmisega.

Kuid samuti nagu pensioneerimine, mis toimub eraldi üksikute kolhooside raamides, ei taga vanade ja töövõimetute kolhoosnike vajaduste igakülgset rahuldamist, nii ei saa olla täielikult garanteeritud ka pensioneerimisõiguse kaitse ühe kolhoosi piirides. See vajab lahendamist tsentraliseeritud korras. Pensioneerimise eeskirjades, mille vastuvõtmine on vajalik isegi enne ühiste fondide loomist, oleks tarvis kas või üldjoonteski lahendada ka vanade ja töövõimetute kolhoosi liikmete õiguste kaitse küsimused, niivõrd kui neid ei ole käsitletud kehtivas põllumajandusliku artelli tüüpõhikirjas.

*

¹ Vt. «Бюллетень Верховного суда СССР», 1960, nr. 3.

Seoses suurte edusammudega kolhoosikorra arengus kerkivad järjest enam päevakorrale kolhoosnikute sotsiaalkindlustuse edasise parandamise küsimused. Kolhooside sissetulekute kasv annab võimaluse artelli liikmete pensionilise kindlustamise laiendamiseks. On vajalik ühtsustada kolhoosnikute pensioneerimine ning lähendada seda tööliste ja teenistujate pensioneerimise korrale, et tulevikus saaksid pensiooni ja toetusi kõik vanad ja invaliidistunud kolhoosnikud, nagu märgitakse NLKP programmi projektis.

Kõigepealt oleks vaja muuta vanade ja töövõimetute artelli liikmete abistamiseks vajalike vahendite eraldamine kolhoosidele kohustuslikuks ja kõigis kolhoosides rakendada pensioneerimist. Arvestades teatavaid raskusi, võiks seda teha järk-järgult, etappide viisi.

Seni on kolhoosid kolhoosnikute pensioneerimisega seotud küsimusi lahendanud oma äranägemise järgi, kuid elu nõuab nende lahendamist riigiorganite poolt. Hoolitsus vanade ja töövõimetute kolhoosnikute eest ei ole eraasi. Nende inimeste eest, kes on andnud oma jõu kogu ühiskonna kasuks, peab hoolitsema ka ühiskond, kusjuures hoolitsemise vormid võivad olla erinevad.

Rõhutades suurt tähtsust, mis on Lenini juhenditel revolutsioonilise entusiasmi õige kooskõlastamise kohta kolhoosnikute materiaalse huvitatusega oma töötulemuste vastu, on Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei korduvalt väitnud, et kolhoosikord kätkeb endas suuri võimalusi ja võib anda hiilgavaid tulemusi tingimusel, kui rakendatakse ellu töötajate hulkade entusiasmi hiiglaslikud jõud ja peetakse kinni materiaalse huvitatuse printsiibist, kus tähtis koht kuulub ka kolhoosnikute pensioneerimisele.

SISUKORD

Sissejuhatus 3

I peatükk

Kolhoosnikute pensioneerimine kehtivate eeskirjade kohaselt . . . 6

II peatükk

Kolhoosnikute üldise pensioneerimise elluviimise teed 33

III peatükk

Vanade ja töövõimetute kolhoosnikute õiguste kaitse 46

TRU Raeküla 1960

Тубеншляк, Елинора Иоханнесовна
О ПЕНСИОНИРОВАНИИ КОЛХОЗНИКОВ
В КОЛХОЗАХ ЭСТОНСКОЙ ССР

На эстонском языке

Оформление Х. Лемберг
Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja A. Arak
Kunstiline toimetaja R. Tungla
Tehniline toimetaja E. Lumet
Korrektorid V. Tui ja V. Põlde

Ladumisele antud 13. IX 1961. Trükkimisele antud
18. X 1961. Paber 54 × 84, 1/16. Trükipoognaid 3,25.
Formaadile 60 × 92 kohaldatud trükipoognaid 2,67.
Arvutuspoognaid 2,94. Trükiarv 3000. MB-07283. Tel-
limise nr. 8033. Hans Heidemanni nim. trükikoda,
Tartu, Ülikooli 17/19. II

Hind 15 kop.

15 kop.

A

24146

52949

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00359255 9